

16de GEWONE ALGEMENE VERGADERING VAN DE BISSCHOPPENSYNODE

Eerste sessie

(4-29 Oktober 2023)

Syntheserapport

EEN SYNODALE KERK IN ZENDING

28 oktober 2023

INLEIDING

Dierbare zusters, dierbare broeders,

Wij zijn allen gedoopt in één Geest en zijn daardoor één lichaam geworden (1 Kor 12,13). Dit was de vreugdevolle en dankbare ervaring die we beleefden tijdens de eerste sessie van de synodale vergadering van 4 tot 29 oktober 2023. Het thema was: *Voor een synodale Kerk. Gemeenschap, Participatie, Zending.* Ondanks onze verschillende achtergronden, talen en culturen, stelde de gemeenschappelijke doopselgenade ons in staat om deze dagen samen te beleven, één van hart en één van geest. Als een koor probeerden we met verschillende stemmen te zingen, in een hartelijke verbondenheid. De Heilige Geest liet ons de harmonie ervaren die alleen Hij tot stand kan brengen. Dit was een geschenk en een getuigenis in een verscheurde en verdeelde wereld.

Onze vergadering vond plaats terwijl in de wereld oude en nieuwe oorlogen uitgevochten werden, met dramatische gevolgen voor ontelbare slachtoffers. De noodkreten van de armen, van degenen die gedwongen worden te migreren en van degenen die lijden onder het geweld en de verwoestende gevolgen van de klimaatverandering, weerklonken onder ons. Hun schreeuw bereikte ons niet alleen via de media, maar ook via de stemmen van vele deelnemers die persoonlijk, met hun families of hun volk, betrokken waren bij deze tragische gebeurtenissen. Keer op keer namen wij deze noodkreten op in ons hart en in onze gebeden, ons afvragend hoe onze kerken wegen van verzoening, hoop, gerechtigheid en vrede kunnen bevorderen.

We kwamen samen in Rome, verenigd rond de opvolger van Petrus, die ons in ons geloof bevestigde en ons aanspoorde om moedig onze zending te vervullen. Het was een genade om deze dagen te beginnen met een oecumenische wake, waarin we de leiders en vertegenwoordigers van de andere kerken en christelijke gemeenschappen samen met de paus zagen bidden bij het graf van Petrus. We zagen met eigen ogen hoe eenheid groeit in stilte, binnen de heilige Kerk van God; vol van vreugde geven we dit getuigenis aan u door. *Hoe goed is het, hoe heerlijk als broeders bijeen te wonen!* (Ps 133,1).

Op verzoek van de Heilige Vader zag de vergadering andere leden van het volk van God samenkomen en rond de bisschoppen staan. De bisschoppen, verenigd onder elkaar en met de bisschop van Rome, maakten de Kerk zichtbaar als een gemeenschap van kerken. Leken, godgewijden, diakens en priesters waren, samen met de bisschoppen, getuigen van een proces dat de hele Kerk en iedereen binnen de Kerk wil betrekken. Hun aanwezigheid herinnerde ons eraan dat de bijeenkomst geen op zichzelf staande gebeurtenis is, maar een integraal onderdeel en een noodzakelijke stap in het synodale proces. De veelheid aan interventies en de diversiteit van standpunten die tijdens de vergadering aan bod kwamen, toonden een Kerk die de synodale stijl aan het leren is en op zoek is naar de meest geschikte manieren om dit te realiseren.

Ruim twee jaar geleden begonnen we aan het traject dat ons naar deze sessie heeft geleid. Na de opening van het synodale proces op 9 oktober 2021, startten alle kerken, zij het in een verschillend tempo, met een luisterproces op diocesaan, nationaal en continentaal niveau. De resultaten hiervan zijn samengebracht in hun respectieve documenten. Deze sessie opende de fase waarin de hele Kerk de vruchten van deze raadpleging ontving, om in gebed en dialoog de wegen te onderscheiden

die de Geest ons vraagt te volgen. Deze fase zal duren tot oktober 2024, wanneer de tweede sessie van de vergadering haar werk zal voltooien en voorleggen aan de Heilige Vader.

Het hele traject, geworteld in de traditie van de Kerk, ontwikkelt zich in het licht van de conciliaire leer. Het Tweede Vaticaanse Concilie was in feite als een zaadje dat in de akker van de wereld en de Kerk werd gezaaid. Het dagelijkse leven van de gelovigen, de ervaringen van de kerken van alle volkeren en culturen, de talrijke getuigenissen van heiligheid en de reflecties van theologen vormden de grond waarin het ontkiemde en groeide. De synode 2021-2024 blijft putten uit de kracht van dat zaadje en ontwikkelt verder zijn potentieel. De synodale weg brengt in feite in praktijk wat het concilie leerde over de Kerk als mysterie en volk van God, geroepen tot heiligheid. Ze erkent de bijdrage die alle gedoopten leveren, volgens de diversiteit van hun roepingen, om ons te helpen het Evangelie beter te begrijpen en in praktijk te brengen. In die zin is het een reële verdere aanvaarding van het concilie, dat zijn inspiratie bestendigt en zijn profetische kracht voor de wereld van vandaag nieuw leven inblaast.

Na een maand werken roept de Heer ons nu op om terug te keren naar onze kerken, om de vruchten van ons werk aan u allen door te geven en om het traject voort te zetten. Hier in Rome waren we met weinigen, maar de bedoeling van het synodale proces waartoe de Heilige Vader heeft opgeroepen, is om alle gedoopten erbij te betrekken. We hopen vurig dat dit zal gebeuren en we willen ons inzetten om dit mogelijk te maken. In dit syntheserapport bundelen we de belangrijkste elementen die naar voren kwamen uit de dialoog, het gebed en de discussies die deze dagen kenmerkten. Onze persoonlijke verhalen, die geen enkel document adequaat kan vastleggen, zullen deze synthese verrijken met de klankkleur van onze eigen ervaringen. Zo kunnen we getuigen van de rijkdom van de momenten van luisteren, stilte, delen en bidden. We zullen ook delen dat het niet gemakkelijk is om naar verschillende ideeën te luisteren, zonder meteen in de verleiding te komen om de geuite meningen te weerleggen; of om onze eigen bijdrage aan te bieden als een geschenk voor anderen en niet als een absolute zekerheid. De genade van de Heer heeft ons echter in staat gesteld dit te doen, ondanks onze beperkingen. Dit was voor ons een echte ervaring van synodaliteit. Door synodaliteit te beoefenen, begrijpen we ze beter en zien we de waarde ervan in.

We realiseerden ons dat het samen op weg gaan als gedoopte mensen, vanuit de diversiteit van charisma's, roepingen en ambten, niet alleen belangrijk is voor onze gemeenschappen, maar ook voor onze wereld. Evangelische broederlijkheid is een lamp die we niet onder de korenmaat moeten plaatsen, maar op een standaard, zodat ze het hele huis kan verlichten (cf. Mt 5,15). Meer dan ooit heeft de wereld dit getuigenis vandaag nodig. Als leerlingen van Jezus kunnen we ons niet onttrekken aan de verantwoordelijkheid om Gods liefde en tederheid aan de gewonde mensheid te tonen en door te geven.

Het werk van deze sessie volgde het schema dat was vastgelegd in het *Instrumentum laboris*. Dit stelde de vergadering in staat om te reflecteren over de karakteristieke kenmerken van een synodale Kerk en over de dynamiek van gemeenschap, zending en participatie die daarin besloten ligt. De discussies over de voorgestelde kwesties bevestigden de degelijkheid van de algemene structuur van het ontworpen schema. We konden tot de kern van de kwesties doordringen, de thema's identificeren die verder uitgediept moeten worden, en een eerste reeks voorstellen presenteren. Gezien de al geboekte vooruitgang, herhaalt het syntheserapport niet de volledige inhoud van het *Instrumentum laboris*. In plaats daarvan geeft het een nieuwe impuls aan de vragen

en thema's die wij als prioritair beschouwden. Het syntheserapport is geen definitief document, maar een instrument dat dient voor verdere onderscheiding.

Het syntheserapport bestaat uit drie delen. Het eerste deel schetst *Het gezicht van een synodale Kerk* en presenteert de theologische principes die de synodale praktijk verduidelijken en onderbouwen. Hier wordt synodaliteit in de eerste plaats gepresenteerd als een spirituele ervaring die voortvloeit uit de contemplatie van de Drie-eenheid en die eenheid en verscheidenheid waardeert als kerkelijke rijkdom. Het tweede deel, getiteld, *Allen leerlingen, allen missionarissen*, gaat over allen die betrokken zijn bij het leven en de zending van de Kerk en hun onderlinge relaties. In dit deel wordt synodaliteit vooral voorgesteld als een samen op weg gaan als volk van God en als een vruchtbare dialoog tussen charisma's en ambten ten dienste van de komst van Gods Rijk. Het derde deel, getiteld *Banden smeden, gemeenschappen opbouwen*, stelt synodaliteit vooral voor als een geheel van processen en een netwerk van organen die de uitwisseling tussen kerken en de dialoog met de wereld mogelijk maken.

In elk van de drie delen worden gemeenschappelijke punten, punten ter overweging en voorstellen die voortkomen uit de dialoog, samengebracht in afzonderlijke hoofdstukken. De gemeenschappelijke punten zijn een weergave van vaste punten die richting kunnen geven aan de reflectie, ze zijn als een kaart die ons helpt onze weg te vinden. De punten ter overweging zijn een synthese van de punten waarvan we hebben erkend dat er een verder theologisch, pastoraal en canoniek onderzoek nodig is: ze zijn als kruispunten waar we moeten stoppen om beter te begrijpen welke richting we moeten inslaan. De voorstellen geven mogelijke paden aan: sommige worden gesuggereerd, andere aanbevolen, en nog andere met meer kracht en vastberadenheid geëist.

In de komende maanden zullen de bisschoppenconferenties en de hiërarchische structuren van de oosters-katholieke kerken, die dienen als schakel tussen de lokale kerken en het algemeen secretariaat van de synode, een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van onze reflecties. Voortbouwend op de al bereikte gemeenschappelijke punten, worden zij geroepen om zich te concentreren op de meest relevante en dringende vragen en voorstellen. Ze worden aangespoord om zowel een theologische als pastorale verdieping van de kwesties te bevorderen, en om de canonieke implicaties ervan te belichten.

Wij dragen in ons hart het verlangen, ondersteund door de hoop, dat het klimaat van wederzijds luisteren en oprechte dialoog, dat we hebben ervaren tijdens ons gezamenlijk werk in Rome, zich zal uitbreiden naar onze gemeenschappen en naar de hele wereld, ten dienste van de groei van het goede zaad van het Rijk Gods.

DEEL I – HET GEZICHT VAN EEN SYNODALE KERK

1. Synodaliteit: Ervaring en verduidelijking

Gemeenschappelijke punten

- a) We hebben de uitnodiging om de synodale dimensie van de Kerk met een vernieuwd inzicht te erkennen, aanvaard. Synodale praktijken bestonden al in het Nieuwe Testament en in de vroege Kerk. Deze namen specifieke historische vormen aan in de verschillende kerken en christelijke tradities. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft deze praktijk *geactualiseerd* en paus Franciscus spoort de Kerk opnieuw aan om deze te vernieuwen. De synode 2021-2024 maakt ook deel uit van dit proces. Hierdoor heeft het heilige volk van God ontdekt dat een synodale manier van bidden, luisteren en spreken, geworteld in het Woord van God en in vreugdevolle en soms zelfs moeizame ontmoetingen, leidt tot een dieper besef dat we allemaal broeders en zusters zijn in Christus. Een kostbare vrucht van dit proces is het versterkte bewustzijn van onze identiteit als gelovig volk van God, waarin iedereen de waardigheid draagt die voortvloeit uit het doopsel, en geroepen is tot gedifferentieerde medeverantwoordelijkheid voor de gemeenschappelijke zending van de evangelisatie.
- b) Dit proces heeft onze ervaring en ons verlangen naar een Kerk die Gods thuis en familie is, vernieuwd. Het gaat om een Kerk die dichter bij de mensen staat, minder bureaucratisch en meer relationeel is. De termen *synodaal* en *synodaliteit* zijn verbonden met deze ervaring en dit verlangen, en bieden ons een eerste verduidelijking die nu verder uitgewerkt moet worden. Tijdens de Jongerensynode in 2018 uitten de jongeren als eersten hun verlangen naar zo'n Kerk.
- c) De organisatie van de bijeenkomst in de Paulus VI-zaal, waarbij de deelnemers in kleine groepen aan ronde tafels werden geplaatst, riep bij sommige culturen het Bijbelse beeld op van het bruiloftsfeest (Apk 19,9). Dit beeld symboliseerde voor hen een synodale Kerk en de eucharistie, bron en hoogtepunt van synodaliteit, met het Woord van God als middelpunt. In een Kerk die de synodaliteit beleeft, kunnen verschillende culturen, talen, rituelen, denkwijzen en realiteiten vruchtbaar samengaan in een oprechte en vruchtbare zoektocht onder leiding van de Geest.
- d) Onder ons waren zusters en broeders uit volkeren die getroffen zijn door oorlog, martelaarschap, vervolging en hongersnood. De situatie van deze volkeren, die vaak niet konden deelnemen aan het synodale proces, werd opgenomen in onze uitwisselingen en gebeden. Dit heeft ons gevoel van verbondenheid met hen versterkt en onze vastberadenheid om vreedstichters te zijn, verdiept.
- e) De vergadering sprak vaak over hoop, genezing, verzoening en herstel van vertrouwen als enkele van de vele gaven die de Geest tijdens dit synodale proces over de Kerk heeft uitgestort. De bereidheid om te luisteren en iedereen te begeleiden, ook diegenen die misbruikt en gekwetst zijn in de Kerk, heeft velen zichtbaar gemaakt die zich lange tijd onzichtbaar hebben gevoeld. We hebben nog een lange weg te gaan naar verzoening en gerechtigheid. Dit vereist het aanpakken van de structurele omstandigheden die dergelijk misbruik in de hand gewerkt hebben, en concrete gebaren van boetedoening.
- f) We zijn ons ervan bewust dat het woord *synodaliteit* voor veel leden van het volk van God onbekend is, wat bij sommigen verwarring en bezorgdheid veroorzaakt. Sommigen vrezen dat de leer van de Kerk zal veranderen, waardoor we zullen afwijken van het apostolische geloof van onze vaders en daardoor de hoop zullen verraden van wie vandaag nog steeds honger

en dorsten naar God. Wij zijn er echter van overtuigd dat synodaliteit een uitdrukking is van de dynamiek van de levende traditie.

- g) Zonder afbreuk te doen aan de waarde van een representatieve democratie, reageert paus Franciscus op de bezorgdheid van sommigen dat de synode een orgaan van meerderheidsoverleg zou kunnen worden, dat zijn kerkelijk en spiritueel karakter verliest, waardoor het hiërarchische karakter van de Kerk in gevaar zou komen. Sommigen vrezen dat ze gedwongen zullen worden om te veranderen, anderen vrezen dat er helemaal niets zal veranderen en dat er een gebrek aan moed zal zijn om gelijke tred te houden met de levende traditie. Achter verbijstering en verzet kan soms de angst schuilgaan om macht en de daarmee verbonden privileges te verliezen. Hoe dan ook, in alle culturele contexten verwijzen de termen *synodaal* en *synodaliteit* naar een manier van Kerk-zijn die gemeenschap, zending en participatie integreert. Een voorbeeld hiervan is de Kerkelijke Conferentie van de Amazone (CEAMA), een vrucht van het synodale missionaire proces in deze regio.
- h) Synodaliteit, in de breedste zin van het woord, betekent als christenen in gemeenschap met Christus op weg gaan naar het Rijk Gods, samen met de gehele mensheid. Dit proces is gericht op zending en impliceert het bijeenkomen in vergaderingen op alle niveaus van het kerkelijke leven. Binnen deze vergaderingen is het belangrijk om naar elkaar te luisteren, een dialoog aan te gaan, gezamenlijk te onderscheiden, een consensus te bereiken als uitdrukking van Christus' aanwezigheid in de Geest, en beslissingen te nemen binnen een kader van gedifferentieerde medeverantwoordelijkheid.
- i) Onze ervaringen en ontmoetingen hebben ons tot dit inzicht geleid. Kort samengevat: vanaf de eerste dagen werd de vergadering gekenmerkt door twee overtuigingen. Ten eerste dat de ervaring die we in deze jaren hebben gedeeld, authentiek christelijk is en moet worden verwelkomd in al haar rijkdom en diepgang. Ten tweede dat het noodzakelijk is om de termen *synodaal* en *synodaliteit* nauwkeuriger te omschrijven, met aandacht voor hun betekenisvariëaties in verschillende culturen. Over het algemeen waren we het erover eens dat synodaliteit, mits de nodige verduidelijkingen, de toekomst van de Kerk belichaamt.

Ter overweging

- j) Voortbouwend op het al verrichte denkwerk, is het essentieel om de betekenis van synodaliteit op verschillende niveaus - pastoraal, theologisch en canoniek - te verhelderen. Dit voorkomt dat de term te vaag of te algemeen klinkt of als een modegril overkomt. Evenzo is het belangrijk om de relatie tussen synodaliteit en *communio*, alsook tussen synodaliteit en collegialiteit, te verduidelijken.
- k) Er werd een verlangen geuit om de verschillen in de praktijk en interpretatie van synodaliteit tussen de tradities van het christelijke Oosten en de Latijnse traditie te waarderen, ook in het huidige synodale proces, door ontmoetingen tussen hen aan te moedigen.
- l) Het is van bijzonder belang om de vele vormen van synodaal leven in culturele contexten, waar mensen gewend zijn om als gemeenschap samen op weg te gaan en waar individualisme geen wortel heeft geschoten, verder te verdiepen. In die zin kan bevestigd worden dat de synodale praktijk deel uitmaakt van het profetische antwoord van de Kerk op een individualisme dat mensen in zichzelf doet keren, op een populisme dat verdeeldheid zaait, en op een globalisering die homogeniseert en verschillen uitwist. Hoewel het deze problemen niet oplost, introduceert het een alternatieve manier van zijn en handelen die een verscheidenheid aan perspectieven biedt. Dit hoopvolle alternatief moet verder onderzocht en belicht worden.

Voorstellen

- m) Gezien de rijkdom en diepgang van synodale processen, is het van prioritair belang om meer mensen erbij te betrekken en om eventuele angst en wantrouwen voor deelname, te overwinnen.
- n) Het is noodzakelijk om wegen te vinden om diakens, priesters en bisschoppen het komende jaar actiever te betrekken bij het synodale proces. Hun stem, ervaring en bijdrage zijn onmisbaar voor een synodale Kerk. We moeten beter begrijpen waarom sommigen onder hen zich verzetten tegen synodaliteit.
- o) Het is essentieel dat de synodale cultuur een meer intergenerationeel karakter krijgt, met ruimtes waarin jongeren vrijuit kunnen spreken met hun families, leeftijdsgenoten en herders, ook via digitale kanalen.
- p) De vergadering stelt voor om het theologisch verdiepen van het concept en de praktijk van synodaliteit, vóór de tweede sessie van de vergadering en op een geschikte locatie, te stimuleren. Hierbij kunnen ze putten uit de rijke erfenis van het theologische onderzoek sinds het Tweede Vaticaanse Concilie en in het bijzonder van de documenten van de Internationale Theologische Commissie over *Synodaliteit in het leven en de zending van de Kerk* (2018) en over *Sensus fidei in het leven van de Kerk* (2014).
- q) De canonieke implicaties van synodaliteit vereisen een vergelijkbare verduidelijking. Daarom stellen we voor om een internationale commissie van theologen en canonieke experts op te richten, vóór de tweede sessie van de vergadering.
- r) Tot slot, het lijkt de juiste tijd voor een herziening van het Wetboek van Canoniek Recht en van het Wetboek van Canoniek Recht van de Oosterse Kerken. We raden daarom aan te beginnen met een voorbereidende studie.

2. Bijgebracht en gezonden door de Drie-eenheid

Gemeenschappelijke punten

- a) Volgens de leer van het Tweede Vaticaanse Concilie is de Kerk *het verenigde volk dat deelheeft aan de eenheid van Vader, Zoon en Heilige Geest* (LG 4). Door de zending van de Zoon en de gave van de Geest, betreft de Vader ons in een dynamiek van gemeenschap en zending die ons van het *ik* naar het *wij* brengt en ons in dienst stelt van de wereld. Synodaliteit vertaalt de trinitaire dynamiek waarmee God de mensheid tegemoet komt in spirituele houdingen en kerkelijke processen. Daarom is het noodzakelijk dat alle gedoopten zich inzetten om hun roeping, charisma en ambt in wederkerigheid uit te oefenen. Alleen op deze manier kan de Kerk daadwerkelijk een *gesprek* (cf. *Ecclesiam suam* 67) aangaan, zowel intern als met de wereld, zij aan zij lopend met iedere mens, naar het voorbeeld van Jezus.
- b) De synodale weg van de Kerk is vanaf het begin gericht op het Rijk Gods, dat volledig gerealiseerd zal worden wanneer God alles in allen zal zijn. Het getuigenis van kerkelijke broederschap en missionaire toewijding ten dienste van de minsten, kan zich nooit meten met het mysterie waarvan zij het teken en instrument zijn. De Kerk reflecteert niet over haar synodale aard om zichzelf in het centrum van de verkondiging te plaatsen, maar streeft ernaar om, ondanks haar wezenlijk tekortschieten, haar dienst aan de komst van het Rijk Gods zo goed mogelijk te vervullen.
- c) De vernieuwing van de christelijke gemeenschap is alleen mogelijk door het primaat van de genade te erkennen. Zonder geestelijke diepgang blijft synodaliteit een oppervlakkige vernieuwing. We zijn echter niet geroepen om elders opgedane spirituele ervaringen te vertalen

naar gemeenschapsprocessen, maar om dieper te ervaren hoe broederlijke relaties de plaats en de vorm zijn van een authentieke ontmoeting met God. In die zin draagt het synodale perspectief, dat gebaseerd is op het rijke spirituele erfgoed van de traditie, bij aan het vernieuwen van haar vormen: een gebed dat openstaat voor participatie, een gezamenlijk onderscheiden, en een missionaire kracht die voortvloeit uit het delen en uitstraalt als dienstbaarheid.

- d) Gesprek in de Geest is een instrument dat, ondanks zijn beperkingen, authentiek luisteren bevordert en helpt onderscheiden wat de Geest tot de kerken zegt. De toepassing ervan heeft vreugde, verwondering en dankbaarheid gebracht en is ervaren als een weg van vernieuwing die individuen, groepen en de Kerk transformeert. Het woord *gesprek* gaat verder dan een eenvoudige dialoog: het combineert op harmonieuze wijze denken en voelen, waardoor een gedeelde leefwereld ontstaat. Daarom kunnen we stellen dat bekering een rol speelt in het gesprek. Dit is een antropologische realiteit die we terugvinden bij verschillende volkeren en culturen, die samenkomen in solidariteit om zaken te bespreken en te beslissen die van vitaal belang zijn voor de gemeenschap. Genade voltooit deze menselijke ervaring. Met elkaar spreken *in de Geest* betekent de ervaring beleven van het delen in het licht van het geloof en zoeken naar Gods wil, in een authentiek evangelisch klimaat, waarin de Heilige Geest zijn onmiskenbare stem kan laten horen.
- e) Gezien synodaliteit zich richt op zending, is het essentieel dat christelijke gemeenschappen samenkomen in een geest van broederschap met mannen en vrouwen van andere religies, overtuigingen en culturen. Hierbij is belangrijk om enerzijds het risico van zelfreferentialiteit en zelfbehoud te vermijden en anderzijds het risico van verlies van identiteit. De dynamiek van de dialoog, die tot uiting komt in wederzijds leren en samen op weg gaan, moet de verkondiging van het Evangelie, de dienst aan mensen in armoede, de zorg voor ons gemeenschappelijke huis, het theologische onderzoek en de pastorale stijl van de Kerk gaan kenmerken.

Ter overweging

- f) Om werkelijk te luisteren naar de wil van de Vader, is het noodzakelijk om de criteria van kerkelijke onderscheiding vanuit theologisch perspectief te verdiepen. Dit moet ervoor zorgen dat de verwijzing naar de vrijheid en de vernieuwing van de Geest op een passende wijze wordt afgestemd op de komst van Jezus Christus, *voor eens en altijd* (Heb 10,10). Dit vereist in de eerste plaats dat de relatie tussen het luisteren naar het Woord van God zoals de Schrift het weergeeft, het aanvaarden van de traditie en het leergezag van de Kerk, en het profetische lezen van de tekenen van de tijd, moet worden verduidelijkt.
- g) Daartoe is het van cruciaal belang om antropologische en spirituele visies te bevorderen, die in staat zijn om de intellectuele en emotionele dimensies van de geloofservaring te integreren, in plaats van ze enkel naast elkaar te plaatsen. Deze visies moeten zo in staat zijn elk reductionisme en dualisme tussen verstand en gevoel te overstijgen.
- h) Het is essentieel om te verduidelijken hoe een gesprek in de Geest de bijdragen van het theologische denken, de menswetenschappen en de sociale wetenschappen kan integreren, maar ook andere modellen van kerkelijke onderscheiding, zoals bijvoorbeeld deze die de benadering van *zien, oordelen, handelen* volgen, of de stappen van *herkennen, interpreteren, kiezen*.
- i) Het is van essentieel belang om de bijdrage die *Lectio Divina* en diverse oude en recente spirituele tradities kunnen leveren aan de praktijk van onderscheiding, verder te ontwikkelen. Het is passend om de veelheid aan vormen en stijlen, methoden en criteria te waarderen die de Heilige Geest door de eeuwen heen heeft voorgesteld en die deel uitmaken van het spirituele

erfgoed van de Kerk.

Voorstellen

- j) Er wordt voorgesteld dat de kerken experimenteren met het gesprek in de Geest en andere vormen van onderscheiding. Puttend uit de rijkdom van verschillende spirituele tradities, kunnen ze deze methoden aanpassen aan hun specifieke behoeften, cultuur en context. Passende vormen van begeleiding kunnen deze praktijk vergemakkelijken, helpen de dynamiek ervan te begrijpen en eventuele weerstanden te overwinnen.
- k) Elke lokale Kerk wordt aangemoedigd om zich te omringen met bekwame en opgeleide mensen om processen van kerkelijke onderscheiding te vergemakkelijken en te begeleiden.
- l) Het is van belang dat de praktijk van onderscheiding ook wordt toegepast in het pastorale veld, op een manier die aansluit bij de context om de specifieke aspecten van het kerkelijke leven te belichten. Deze praktijk zal het gemakkelijker maken om de charisma's die in de gemeenschap aanwezig zijn te herkennen, om taken en ambten op een verstandige wijze toe te wijzen en om pastorale wegen uit te stippelen in het licht van de Geest, die verder gaan dan het louter plannen van activiteiten.

3. Toetreden tot een geloofsgemeenschap: christelijke initiatie

Gemeenschappelijke punten

- a) Christelijke initiatie is de weg waarlangs de Heer ons, door het dienstwerk van de Kerk, laat kennismaken met het paasgeloof en de trinitaire en kerkelijke gemeenschap. De vormgeving van dit traject varieert, afhankelijk van de leeftijd waarop het plaatsvindt en van de specifieke accenten van de oosterse of westerse tradities. Het luisteren naar het Woord, zich bekeren, de liturgische viering en de opname in de gemeenschap en haar zending zijn echter altijd met elkaar verweven. Daarom is de catechumenale weg, met zijn opeenvolgende stadia en stappen, het model voor elke vorm van kerkelijk samen op weg gaan.
- b) Initiatie brengt ons in contact met een breed scala aan roepingen en kerkelijke ambten. Hierin komt het moederlijke gezicht van de Kerk naar voren, die haar kinderen onderwijst door samen met hen op weg te gaan. Ze luistert naar hen, beantwoordt hun twijfels en vragen, en wordt verrijkt door de uniciteit van elke persoon met zijn of haar eigen geschiedenis, taal en cultuur. Door deze pastorale benadering ervaart de gemeenschap, vaak zonder het te beseffen, de eerste vorm van synodaliteit.
- c) Voordat er een onderscheid wordt gemaakt tussen charisma's en ambten, *zijn we allen gedoopt in één Geest* en zijn daardoor één lichaam geworden (1 Kor 12,13). Dit impliceert een echte gelijkwaardigheid en een gedeelde verantwoordelijkheid voor de zending onder alle gedoopten, in overeenstemming met ieders roeping. Door de zalving van de Geest, die *alles leert* (1 Joh 2,27), hebben alle gelovigen een aanvoelen van de waarheid van het Evangelie, de *sensus fidei*. Dit omvat een bepaalde affiniteit met de goddelijke realiteiten en het vermogen om intuïtief te begrijpen wat overeenkomt met de waarheid van het geloof. Synodale processen versterken deze gave en bevestigen het bestaan van de consensus van de gelovigen (*consensus fidelium*). Dit proces biedt een betrouwbaar criterium om te bepalen of een bepaalde leer of praktijk behoort tot het apostolische geloof.
- d) De genade van Pinksteren blijft voortbestaan in de Kerk door het sacrament van het vormsel. Dit sacrament verrijkt de gelovigen met een overvloed van gaven van de Geest en moedigt hen

aan om hun specifieke roeping, die geworteld is in de gemeenschappelijke waardigheid van het doopsel, te ontwikkelen ten dienste van de zending. Het belang hiervan moet meer benadrukt worden en in verband worden gebracht met de diversiteit aan charisma's en ambten die het synodale gezicht van de Kerk vormen.

- e) De eucharistieviering, vooral op zondag, is de eerste en fundamentele manier waarop het heilige volk van God samenkomt en elkaar ontmoet. Waar dit niet mogelijk is, komt de gemeenschap samen om de liturgie van het Woord te vieren, terwijl het verlangen naar de eucharistie blijft bestaan. In de eucharistie vieren we een mysterie van genade, dat ons 'gegeven' wordt. Door ons uit te nodigen om deel te nemen aan zijn Lichaam en Bloed, vormt de Heer ons tot één lichaam met elkaar en met Hemzelf. Beginnend met het gebruik van de term *koinonia* door Paulus (cf. 1 Kor 10,16-17), heeft de christelijke traditie het woord *communio* gereserveerd om zowel de volledige deelname aan de eucharistie aan te duiden als de aard van de relaties tussen de gelovigen en tussen de kerken. Terwijl de 'communie' ons opent voor de contemplatie van het goddelijke leven, voor de onpeilbare diepten van het trinitaire mysterie, verwijst 'communio' ook naar de alledaagse aard van onze relaties: in de eenvoudigste gebaren waarmee we ons voor elkaar openstellen, circuleert daadwerkelijk de adem van de Geest. Daarom geeft de *communio* die in de eucharistie gevierd wordt en daaruit voortvloeit, vorm en richting aan de wegen van synodaliteit.
- f) Vanuit de eucharistie leren we eenheid en verscheidenheid bij elkaar te houden: de eenheid van de Kerk en de diversiteit van christelijke gemeenschappen; de eenheid van het sacramentele mysterie en de diversiteit van liturgische tradities; de eenheid van viering en de diversiteit van roepingen, charisma's en ambten. Niets toont beter dan de eucharistie dat de harmonie die de Geest schept geen uniformiteit is en dat elke kerkelijke gave bedoeld is voor de opbouw van de gemeenschap.

Ter overweging

- g) Het sacrament van het doopsel kan niet op zichzelf staand begrepen worden, los van de context van de christelijke initiatie, en zeker niet op een individualistische manier. Het is daarom noodzakelijk om verder te onderzoeken hoe een meer samenhangende visie op christelijke initiatie kan bijdragen aan ons begrip van synodaliteit.
- h) Een volwassen uitoefening van de *sensus fidei* vereist meer dan alleen het ontvangen van het doopsel. Het vraagt ook om het ontwikkelen van de genade van het sacrament in een leven van authentiek discipelschap. Dit stelt ons in staat om de werking van de Geest te onderscheiden van dominante denkwijzen of culturele conditionering, of van zaken die niet verenigbaar zijn met het Evangelie. Er is aanvullend theologisch onderzoek nodig om de uitoefening van de *sensus fidei* beter te doorgronden.
- i) Reflectie over synodaliteit kan nieuwe perspectieven bieden voor het begrijpen van het vormsel, waarmee de genade van de Geest de diversiteit van gaven en charisma's in harmonie met het Pinkstergebeuren tot uitdrukking brengt. Gezien de verschillende kerkelijke ervaringen is het noodzakelijk om te onderzoeken hoe de voorbereiding en de viering van dit sacrament vruchtbaarder kunnen worden gemaakt, zodat het in alle gelovigen de roeping tot opbouw van de gemeenschap, zending in de wereld en getuigenis van het geloof wekt.
- j) Vanuit pastoraal-theologisch perspectief is het essentieel om te onderzoeken hoe de catechumenale dynamiek andere pastorale trajecten kan inspireren, zoals de voorbereiding op het huwelijk, de begeleiding bij het kiezen van een professioneel en maatschappelijk engagement, of zelfs de opleiding voor het gewijde ambt, waarbij de hele kerkgemeenschap betrokken moet zijn.

Voorstellen

- k) Als de eucharistie synodaliteit vormgeeft, dan is onze eerste stap haar genade eren, met een manier van vieren die past bij de gave en met authentieke broederschap. Een oprecht gevierde liturgie is de eerste en fundamentele leerschool van discipelschap en broederschap. Voordat we enig ander vormingsinitiatief organiseren, moeten we ons laten vormen door haar krachtige schoonheid en de nobele eenvoud van haar gebaren.
- l) Een tweede stap betreft de veelgehoorde behoefte om de liturgische taal toegankelijker te maken voor de gelovigen en deze beter te laten aansluiten bij de diverse culturen. Zonder de continuïteit met de traditie en de noodzaak van liturgische vorming in twijfel te trekken, is een grondige reflectie op dit onderwerp nodig. Er moet meer verantwoordelijkheid worden gegeven aan de bisschoppenconferenties, in overeenstemming met het motu proprio *Magnum principium*.
- m) Een derde stap slaat op het pastoraal engagement om alle vormen van gemeenschapsgebed te bevorderen, zonder dit te beperken tot alleen de eucharistieviering. Andere vormen van liturgisch gebed, evenals praktijken van volksvroomheid, die het unieke karakter van de lokale culturen weerspiegelen, zijn essentiële elementen voor het bevorderen van de betrokkenheid van alle gelovigen. Deze praktijken stellen de gelovigen in staat om kennis te maken met het christelijke mysterie en brengen diegenen die minder vertrouwd zijn met de Kerk dichter bij de ontmoeting met de Heer. Onder de vormen van volksdevotie onderscheidt de Mariale devotie zich door haar vermogen om het geloof van velen te ondersteunen en te voeden.

4. Mensen in armoede, hoofdrolspelers van de Kerk onderweg

Gemeenschappelijke punten

- a) Mensen in armoede vragen de Kerk om liefde, wat respect, aanvaarding en erkenning betekent. Het verstrekken van voedsel, geld of sociale diensten is een belangrijke steun, maar zonder liefde wordt de waardigheid van de persoon niet volledig erkend. Respect en erkenning zijn krachtige middelen om persoonlijke capaciteiten te activeren, waardoor de persoon in staat wordt gesteld om zijn of haar potentieel te benutten, in plaats van slechts het voorwerp te zijn van de liefdadigheid van anderen.
- b) De voorkeursoptie voor de armen is impliciet aanwezig in de christologie: Jezus, arm en nederig, sloot vriendschap met arme mensen, ging met hen op weg, zat met hen aan tafel en kaartte de oorzaken van armoede aan. Voor de Kerk is de voorkeur voor arme en gemarginaliseerde mensen eerder een theologische dan een culturele, sociologische, politieke of filosofische categorie. Volgens paus Johannes Paulus II biedt God hun het eerst zijn barmhartigheid aan. Deze goddelijke voorkeur heeft gevolgen voor het leven van alle christenen, die geroepen zijn om *die gezindheid te laten heersen die in Christus Jezus was* (Fil 2,5).
- c) Armoede kent vele gezichten. Er zijn mensen die niet over de middelen beschikken om een waardig leven te leiden. Daarnaast zijn er ook migranten en vluchtelingen, inheemse volkeren, Aboriginals en Afro-afstammelingen, slachtoffers van geweld en misbruik, vooral vrouwen, mensen die worstelen met een verslaving, minderheden aan wie systematisch hun stem wordt ontzegd, verlaten senioren, slachtoffers van racisme, uitbuiting en mensenhandel, vooral minderjarigen, uitgebuite arbeiders, economisch gemarginaliseerden en anderen die in de periferie leven. De meest kwetsbaren onder de kwetsbaren, die een voortdurende belangenbehartiging nodig hebben, zijn de ongebornen kinderen en hun moeders. De bijeenkomst hoort de schreeuw van de *nieuwe armen* als gevolg van oorlogen en terrorisme die

vele landen op verschillende continenten teisteren en veroordeelt de corrupte politieke en economische systemen die hiervan de oorzaak zijn.

- d) Naast de vele vormen van materiële armoede ervaren veel mensen ook geestelijke armoede, gedefinieerd als een gebrek aan zingeving in het leven. Overdreven zelfgerichtheid kan ertoe leiden dat we anderen als bedreiging zien en dat we ons terugtrekken in een vorm van individualisme. Wanneer geestelijk en materieel arme mensen elkaar ontmoeten, kunnen ze bij elkaar antwoorden vinden op hun behoeften. Dit is een manier van samen op weg gaan die het perspectief van de synodale Kerk concreetiseert en ons de volle betekenis van de zaligspreking van het Evangelie zal onthullen: *Gelukkig die arm van geest zijn* (Mt 5,3).
- e) Aan de zijde van de armen staan, vereist ook dat we samen zorgdragen voor ons gemeenschappelijke huis. De schreeuw van de aarde en de schreeuw van hen die in armoede leven, zijn één en dezelfde schreeuw. Het gebrek aan oplossingen maakt de ecologische crisis, en in het bijzonder klimaatverandering, een bedreiging voor het voortbestaan van de mensheid. De apostolische exhortatie *Laudate Deum*, gepubliceerd door paus Franciscus bij de opening van de synodale vergadering, benadrukt dit. De kerken in de landen die het meest lijden onder de gevolgen van klimaatverandering, zijn zich zeer bewust van de dringende noodzaak van een koerswijziging. Dit is hun bijdrage aan de weg van andere lokale kerken op deze planeet.
- f) De inspanningen van de Kerk moeten gericht zijn op het aanpakken van de oorzaken van armoede en uitsluiting. Dit vereist acties om de rechten van de arme en uitgesloten mensen te beschermen. Het kan noodzakelijk zijn om onrechtvaardigheden publiekelijk te veroordelen, ongeacht of ze worden begaan door individuen, bedrijven of regeringen. Essentieel is het luisteren naar hun eisen en standpunten, zodat we hen een stem kunnen geven door hun eigen woorden te gebruiken.
- g) Christenen hebben de plicht om actief bij te dragen aan het bevorderen van het algemene welzijn en aan het verdedigen van de waardigheid van het leven. Ze laten zich inspireren door de sociale leer van de Kerk en zetten zich in door hun betrokkenheid bij maatschappelijke organisaties, vakbonden, volksbewegingen, basisgroepen, politiek, enz. De Kerk drukt haar diepe dankbaarheid uit voor hun inspanningen. Het is de plicht van de gemeenschap om diegenen die in deze gebieden werkzaam zijn met een oprechte geest van naastenliefde en dienstbaarheid, te ondersteunen. Hun inzet maakt deel uit van de zending van de Kerk om het Evangelie te verkondigen en mee te werken aan de komst van het Rijk Gods.
- h) In arme mensen ontmoet de christelijke gemeenschap het gelaat en het lichaam van Christus, die, hoewel Hij rijk was, omwille van ons arm is geworden, om ons te verrijken met zijn armoede (cf. 2 Kor 8,9). De Kerk wordt niet alleen geroepen om hen nabij te zijn, maar ook om van hen te leren. Als synodaal worden betekent, samen met Hem die de weg is, op weg gaan, dan moet een synodale Kerk arme mensen centraal stellen in alle aspecten van haar leven. Door hun eigen lijden hebben zij een directe kennis van de lijdende Christus (cf. *Evangelii gaudium*, nr. 198). De gelijkenis van hun leven met dat van de Heer maakt arme mensen tot verkondigers van een heil dat zij als geschenk hebben ontvangen en tot getuigen van de vreugde van het Evangelie.

Ter overweging

- i) In sommige delen van de wereld is de Kerk arm, met de armen en voor de armen. Er is een voortdurend risico dat zorgvuldig vermeden moet worden, dat we mensen die in armoede leven gaan benaderen in termen van *zij* en *wij*, als *objecten* van de liefdadigheid van de Kerk. Het centraal stellen van mensen die in armoede leven en van hen leren, is iets wat de Kerk meer en meer moet nastreven.

- j) Het profetisch aanklagen van onrechtvaardige situaties en het beïnvloeden van politici om hen te overtuigen in het belang van het algemene welzijn te handelen, waarvoor diplomatie nodig is, moeten in een dynamische spanning worden gehouden om niet aan duidelijkheid en efficiëntie in te boeten. Het is noodzakelijk om te zorgen dat het gebruik van openbare en particuliere fondsen door kerkelijke instellingen de vrijheid om de eisen van het Evangelie te verdedigen niet inperkt.
- k) Het verstrekken van diensten op gebied van onderwijs, gezondheidszorg en sociale bijstand, zonder discriminatie of uitsluiting, is een duidelijk teken van een Kerk die de integratie en participatie van de meest kwetsbare mensen in de Kerk en de samenleving bevordert. Organisaties die actief zijn in deze sectoren, worden aangemoedigd om zichzelf te zien als een afspiegeling van de christelijke gemeenschap en om een onpersoonlijke benadering van liefdadigheid te vermijden. Ze worden ook aangespoord om te netwerken en te coördineren met andere organisaties.
- l) De Kerk moet eerlijk evalueren hoe zij de eisen van gerechtigheid nakomt ten aanzien van degenen die werkzaam zijn in haar geaffilieerde instellingen, om een consistent en integer getuigenis te waarborgen.
- m) In een synodale Kerk wordt solidariteit ook uitgedrukt door het uitwisselen van gaven en het delen van middelen tussen lokale kerken uit verschillende regio's. Deze relaties versterken de eenheid van de Kerk en smeden banden tussen de betrokken christelijke gemeenschappen. Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat priesters die bijstand verlenen in kerken die geestelijken nodig hebben, niet alleen een functionele oplossing zijn, maar ook een bron van groei voor zowel de Kerk die hen uitzendt als voor de Kerk die hen ontvangt. Evenzo mag financiële hulp niet vervallen tot louter liefdadigheid, maar moet het authentieke evangelische solidariteit bevorderen die op een transparante en betrouwbare manier wordt beheerd.

Voorstellen

- n) Het is duidelijk dat de sociale leer van de Kerk onvoldoende bekend is. Dit moet aangepakt worden. Lokale kerken zouden zich niet alleen moeten inzetten om de inhoud van deze leer beter te verspreiden, maar ook om de toepassing ervan te stimuleren door praktijken die de inspiratie van deze leer omzetten in acties.
- o) Ontmoetingen bevorderen, deelnemen aan het leven van en dienen van mensen die in armoede leven en aan de rand van de samenleving staan, zou een integraal onderdeel moeten zijn van alle vormingsprogramma's die christelijke gemeenschappen aanbieden. Dit is een vereiste van het geloof, geen optioneel extra. Dit geldt vooral voor kandidaten voor het gewijde ambt en het godgewijde leven.
- p) Als onderdeel van de heroverweging van het diakenambt, moet de Kerk een sterkere nadruk leggen op de dienstbaarheid aan mensen die leven in armoede.
- q) De Bijbelse en theologische fundamenten van de integrale ecologie moeten explicieter en zorgvuldiger worden geïntegreerd in het onderwijs, de liturgie en de kerkelijke praktijken.

5. Een Kerk uit alle landen en volken, van elke stam en taal

Gemeenschappelijke punten

- a) Christenen, geworteld in diverse culturen, brengen Christus naar hen toe in woord en sacrament. Toegewijd aan de dienst van de naastenliefde, omarmen ze met nederigheid en

vreugde het mysterie van Christus, dat hen op elke plaats en op elk moment opwacht. Op deze manier vormen ze een Kerk die mensen verwelkomt *uit allen landen en volken, van elke stam en taal* (Apk 5,9).

- b) De culturele, historische en continentale contexten waarin de Kerk aanwezig is, onthullen diverse geestelijke en materiële behoeften. Deze contexten bepalen de cultuur van de lokale kerken, hun missionaire prioriteiten, de zorgen en gaven die ze inbrengen in de synodale dialoog, evenals de talen waarin ze communiceren. Tijdens de vergadering hadden we de kans om op een directe en vooral vreugdevolle manier, de veelzijdige uitdrukkingvormen van het Kerk-zijn te ervaren.
- c) Kerken bevinden zich in toenemend multiculturele en multireligieuze contexten, waarin de betrokkenheid bij de dialoog tussen religie en cultuur, aan de zijde van andere maatschappelijke groepen, essentieel is. Het vervullen van de zending van de Kerk in deze contexten vereist een stijl van aanwezigheid, dienstbaarheid en verkondiging die gericht is op het bouwen van bruggen, het bevorderen van wederzijds begrip en het streven naar een evangelisatie die begeleidt, luistert en onderwijst. Het beeld van *het uittrekken van je schoenen* om de ander te ontmoeten op gelijke voet, als teken van nederigheid en respect voor de heilige ruimte, werd tijdens onze bijeenkomst herhaaldelijk benadrukt.
- d) Migratiebewegingen transformeren lokale kerken in interculturele gemeenschappen. Migranten en vluchtelingen, velen getekend door verbanning, oorlog en geweld, worden vaak een bron van vernieuwing en verrijking voor de gemeenschappen die hen verwelkomen en bieden een kans om directe banden te smeden met geografisch afgelegen kerken. In het licht van de groeiende vijandigheid tegenover migranten, worden wij opgeroepen om een open welkom te creëren, hen te begeleiden bij het opbouwen van een nieuw levensproject en te werken aan een echte interculturele gemeenschap tussen volkeren. Het respecteren van de liturgische tradities en religieuze praktijken van migranten is een essentieel onderdeel van een authentiek welkom.
- e) Missionarissen hebben hun leven gegeven om de Blijde Boodschap aan de hele wereld te verkondigen. Hun inzet getuigt van de kracht van het evangelie. Echter, in contexten waar het woord *missie* beladen is met pijnlijke historische herinneringen die de gemeenschap vandaag belemmeren, is bijzondere aandacht en gevoeligheid vereist. Op sommige plaatsen is de verkondiging van het Evangelie geassocieerd met kolonisatie en zelfs genocide. Het evangeliseren in deze contexten vereist het erkennen van de gemaakte fouten, het ontwikkelen van een nieuwe gevoeligheid voor deze kwesties en het begeleiden van een generatie die streeft naar een christelijke identiteit die het kolonialisme overstijgt. Respect en nederigheid zijn essentiële houdingen om te erkennen dat we elkaar aanvullen en dat de ontmoetingen met andere culturen het leven en het denken over geloof van christelijke gemeenschappen kunnen verrijken.
- f) De Kerk onderwijst de noodzaak van en bevordert de praktijk van de interreligieuze dialoog als een onderdeel van het opbouwen van een gemeenschap tussen alle volkeren. In een wereld, gekenmerkt door geweld en versplintering, wordt een getuigenis van de eenheid van de mensheid, haar gemeenschappelijke oorsprong en gemeenschappelijke bestemming, in een gecoördineerde en broederlijke solidariteit voor sociale rechtvaardigheid, vrede, verzoening en zorg voor ons gemeenschappelijke huis, steeds urgenter. De Kerk erkent dat de Geest kan spreken door vrouwen en mannen van elke religie, overtuiging en cultuur.

Ter overweging

- g) Het is noodzakelijk om een grotere gevoeligheid te ontwikkelen voor de rijkdom van de diverse uitdrukkingsvormen van Kerk-zijn. Dit vereist het streven naar een dynamisch evenwicht tussen de dimensie van de universele Kerk en haar lokale wortels, tussen respect voor de eenheid van de Kerk en het risico van homogenisering die diversiteit verstikt. Betekenissen en prioriteiten variëren van context tot context, en daarom moeten vormen van decentralisatie en intermediaire organen worden geïdentificeerd en bevorderd.
- h) Ook de Kerk wordt geconfronteerd met polarisatie en wantrouwen in essentiële gebieden zoals het liturgische leven en de morele, sociale en theologische reflectie. Het is noodzakelijk om via dialoog de oorzaken te herkennen en om moedige processen op te starten om de gemeenschap nieuw leven in te blazen en verzoening mogelijk te maken door de obstakels te overwinnen.
- i) In onze lokale kerken ervaren we soms spanningen tussen diverse benaderingen van evangelisatie: de nadruk op het getuigenis van het leven, de inzet voor de menselijke ontwikkeling, de dialoog tussen geloof en cultuur, en de expliciete verkondiging van het Evangelie. Evenzo ontstaat er een spanning tussen de expliciete verkondiging van Jezus Christus en het waarderen van en het zoeken naar evangelische kenmerken (*semina Verbi*) die iedere cultuur al bevat.
- j) De mogelijke verwarring tussen de boodschap van het Evangelie en de cultuur van diegenen die evangeliseren, is een van de onderwerpen die verder onderzoek vereist.
- k) De toenemende conflicten door de handel in en het gebruik van steeds krachtiger wapens, roepen de vraag op, die in verschillende groepen werd gesteld, naar accuratere reflectie en vorming over geweldloze conflictbeheersing. Dit is een waardevolle bijdrage die christenen kunnen bieden aan de wereld van vandaag, in dialoog en samenwerking met andere religies.

Voorstellen

- l) Er is een hernieuwde aandacht nodig voor de vraag welke talen we gebruiken om de geesten en harten van mensen in diverse contexten op een aantrekkelijke en toegankelijke manier aan te spreken.
- m) We hebben een gemeenschappelijk referentiekader nodig voor het beheer en de evaluatie van de experimenten met vormen van decentralisatie, waarbij alle betrokken actoren en hun respectieve rollen worden omschreven. Voor de samenhang moet de onderscheiding van de decentralisatieprocessen op een synodale manier plaatsvinden, waarbij alle actoren op de verschillende niveaus betrokken moeten worden en een bijdrage moeten leveren.
- n) Er is behoefte aan nieuwe paradigma's voor pastorale betrokkenheid bij inheemse bevolkingsgroepen, gericht op het samen op weg gaan in plaats van acties die hen worden opgelegd of voor hen worden uitgevoerd. Hun deelname aan besluitvormingsprocessen op alle niveaus kan bijdragen aan een levendiger en meer missionaire Kerk.
- o) Uit het werk van de vergadering blijkt de behoefte aan een grondiger kennis van de leer van het Tweede Vaticaans Concilie, het post-conciliaire leergezag en de sociale leer van de Kerk. Het is essentieel om onze diverse tradities beter te begrijpen om effectief een Kerk van kerken in gemeenschap te zijn, toegewijd aan dienstbaarheid en dialoog.
- p) In een wereld waarin het aantal migranten en vluchtelingen toeneemt, terwijl de bereidheid om hen te verwelkomen afneemt, en waarin de vreemdeling met een groeiend wantrouwen

bekeken wordt, is het passend dat de Kerk zich vastberaden inzet voor onderwijs, voor het bevorderen van een cultuur van dialoog en ontmoeting, en voor het bestrijden van racisme en vreemdelingenhaat, met name in pastorale vormingsprogramma's. Het is evenzo noodzakelijk om actief bij te dragen aan projecten voor de integratie van migranten.

- q) Wij adviseren een hernieuwde inzet voor dialoog en onderscheiding met betrekking tot raciale rechtvaardigheid. Het is noodzakelijk om systemen binnen de Kerk die raciale onrechtvaardigheid bevorderen of in stand houden, te identificeren en aan te pakken. Het is van cruciaal belang om processen van genezing en verzoening te initiëren om de zonde van racisme uit te roeien, met de hulp van diegenen die lijden onder de gevolgen ervan.

6. Tradities van de oosterse kerken en van de Latijnse Kerk

Gemeenschappelijke punten

- a) Onder de oosterse kerken genieten de kerken die in volledige gemeenschap zijn met de opvolger van Petrus, een liturgische, theologische, ecclesiologische en canonieke eigenheid die een aanzienlijke verrijking betekent voor de hele Kerk. Hun ervaring van eenheid in diversiteit kan een waardevolle bijdrage leveren aan het begrip en de praktijk van synodaliteit.
- b) Doorheen de geschiedenis heeft de graad van autonomie die aan deze kerken is verleend, verschillende fasen gekend. Bepaalde gebruiken en procedures, zoals de latinisering, worden nu als achterhaald beschouwd. In de afgelopen decennia is er een aanzienlijke vooruitgang geboekt in de erkenning van de specificiteit, het onderscheid en de autonomie van deze kerken.
- c) De omvangrijke migratie van gelovigen uit het katholieke oosten naar gebieden met een Latijnse meerderheid roept belangrijke pastorale vragen op. Als de huidige instroom aanhoudt of toeneemt, zouden er meer leden van de oosters-katholieke kerken in de diaspora kunnen zijn dan in de canonieke gebieden. De oprichting van oosterse hiërarchieën in de immigratielanden is om diverse redenen niet voldoende om het probleem aan te pakken. De lokale kerken van de Latijnse ritus moeten, vanuit een synodale beweging, de geëmigreerde oosterse gelovigen helpen om hun identiteit te behouden en hun specifieke erfgoed te cultiveren, zonder hen te onderwerpen aan assimilatieprocessen.

Ter overweging

- d) De bijdrage die de ervaring van de oosters-katholieke kerken kan leveren aan het begrip en de praktijk van synodaliteit moet verder worden onderzocht.
- e) Er blijven enkele moeilijkheden bestaan met betrekking tot de pauselijke goedkeuring van bisschoppen die door de synodes van de kerken *sui iuris* voor hun grondgebied zijn gekozen, en de pauselijke benoeming van bisschoppen buiten het canonieke grondgebied. Het verzoek om de jurisdictie van de patriarchen uit te breiden tot buiten het patriarchale grondgebied is ook een onderwerp voor onderscheiding in dialoog met de Heilige Stoel.
- f) In regio's waar gelovigen van diverse katholieke kerken aanwezig zijn, is het noodzakelijk om wegen te vinden om een daadwerkelijke eenheid in diversiteit zichtbaar en tastbaar te maken.
- g) Het is van fundamenteel belang om de bijdrage die de oosters-katholieke kerken kunnen leveren aan de eenheid van alle christenen te overwegen, evenals hun rol in de interreligieuze en interculturele dialoog.

Voorstellen

- h) Allereerst is er het verzoek om een raad op te richten van patriarchen en grootaartsbisschoppen van de oosters-katholieke kerken samen met de Heilige Vader.
- i) Er zijn stemmen die pleiten voor het bijeenroepen van een speciale synode, gewijd aan de oosters-katholieke kerken, hun identiteit en zending, en de pastorale en canonieke uitdagingen in de context van oorlog en massale migraties.
- j) Er wordt voorgesteld om een gezamenlijke commissie van oosterse en Latijnse theologen, historici en canonieke juristen te vormen om de kwesties die verder onderzoek vereisen te bestuderen en voorstellen te formuleren die een weg voorwaarts aangeven.
- k) Er moet een adequate vertegenwoordiging zijn van de leden van de oosters-katholieke kerken in de dicasteries van de Romeinse Curie, met als doel om de hele Kerk te verrijken met hun perspectieven, om bij te dragen aan het oplossen van problemen die zich voordoen, en om deel te nemen aan de dialoog op verschillende niveaus.
- l) Om vormen van gastvrijheid te bevorderen die het erfgoed van de gelovigen van de oosterse kerken respecteren, is het raadzaam om de relaties tussen oosterse geestelijken in de diaspora en Latijnse geestelijken te versterken. Dit zal de wederzijdse kennis en erkenning van hun respectieve tradities bevorderen.

7. Op weg naar christelijke eenheid

Gemeenschappelijke punten

- a) Deze sessie van de synodale vergadering begon met een krachtig oecumenisch gebaar. De gebedswake *Samen* werd bijgewoond door paus Franciscus en talrijke andere leiders en vertegenwoordigers van verschillende christelijke gemeenschappen. Het was een duidelijk en geloofwaardig teken van het verlangen om in een geest van geloofseenheid en uitwisseling van gaven samen op weg te gaan. Deze zeer belangrijke gebeurtenis stelde ons ook in staat om te erkennen dat we ons in een oecumenisch kairos-moment bevinden en om opnieuw te bevestigen dat wat ons verenigt groter is dan wat ons verdeelt. Want we hebben gemeenschappelijk *één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is* (Ef 4,5-6).
- b) Het doopsel, dat aan de basis ligt van het principe van synodaliteit, vormt ook het fundament van de oecumene. Door het doopsel delen alle christenen in de *sensus fidei*, en daarom moet er aandachtig naar hen geluisterd worden, ongeacht hun traditie, zoals de synodevergadering deed in haar proces van onderscheiding. Synodaliteit kan niet bestaan zonder de oecumenische dimensie.
- c) Oecumene is allereerst een kwestie van geestelijke vernieuwing en vereist ook processen van boetedoening en genezing van het geheugen. De vergadering luisterde naar verhelderende getuigenissen van christenen uit diverse kerkelijke tradities die vriendschap, gebed en vooral een dienstbaarheid aan de armen delen. Deze toewijding aan mensen in nood versterkt de banden en helpt ons te focussen op wat alle gelovigen in Christus al verenigt. Daarom is het belangrijk dat oecumene in de eerste plaats in het dagelijkse leven wordt ervaren. In de theologische en institutionele dialoog wordt het geduldig weven van wederzijds begrip voortgezet in een sfeer van toenemend vertrouwen en openheid.

- d) In veel delen van de wereld is er voornamelijk een *oecumene van bloed*: christenen van diverse denominaties die hun leven geven voor hun geloof in Jezus Christus. Het getuigenis van hun martelaarschap resoneert sterker dan welke woorden dan ook. De eenheid komt van het kruis van de Heer.
- e) Samenwerking tussen alle christenen is cruciaal om de pastorale uitdagingen van onze tijd het hoofd te bieden. In geseclariseerde samenlevingen versterkt dit de stem van het Evangelie. In contexten van armoede spoort het mensen aan om hun krachten te bundelen ten dienste van gerechtigheid, vrede en de waardigheid van de meest kwetsbare mensen. In alle gevallen is het een middel voor het helen van de cultuur van haat, verdeeldheid en oorlog die groepen, volken en naties tegen elkaar opzet.
- f) Huwelijken tussen christenen die tot verschillende kerken of kerkelijke gemeenschappen behoren (gemengde huwelijken) vormen situaties waarin de wijsheid van gemeenschapsverbondenheid kan groeien en wederzijdse evangelisatie kan plaatsvinden.

Ter overweging

- g) Tijdens onze bijeenkomst konden we de diversiteit tussen de christelijke denominaties waarnemen in hun opvattingen over de synodale configuratie van de Kerk. In orthodoxe kerken wordt synodaliteit in de strikte zin opgevat als een uitdrukking van de collegiale uitoefening van het gezag dat uitsluitend aan de bisschoppen toekomt (de heilige synode). In de brede zin verwijst het naar de actieve deelname van alle gelovigen aan het leven en de zending van de Kerk. Er waren ook verwijzingen naar praktijken in andere kerkelijke gemeenschappen, die onze debatten verrijkten. Dit alles vereist verder onderzoek.
- h) Een ander onderwerp dat verder onderzocht moet worden, is de relatie tussen synodaliteit en primaatschap op de verschillende niveaus (lokaal, regionaal, universeel), in hun onderlinge afhankelijkheid. We hebben een gezamenlijke herinterpretatie van de geschiedenis nodig om stereotypen en vooroordelen te overwinnen. De lopende oecumenische dialogen hebben het mogelijk gemaakt om, in het licht van de praktijken van het eerste millennium, beter te begrijpen dat synodaliteit en primaatschap met elkaar verbonden, complementaire en onafscheidelijke realiteiten zijn. Het verhelderen van dit gevoelige punt heeft implicaties voor de manier waarop het Petrusambt moet worden begrepen, in dienst van de eenheid, zoals Johannes Paulus II het wenste in de encycliek *Ut unum sint*.
- i) De kwestie van eucharistische gastvrijheid (*Communicatio in sacris*) moet worden onderzocht vanuit theologisch, canoniek en pastoraal perspectief, in het licht van de relatie tussen sacramentele en kerkelijke gemeenschap. Dit onderwerp is van bijzonder relevant voor interkerkelijke koppels. Het benadrukt ook de noodzaak van een diepgaande reflectie op gemengde huwelijken.
- j) Er werd ook aangedrongen op reflectie over het fenomeen van 'niet-confessionele' gemeenschappen en christelijk geïnspireerde 'opwekkingsbewegingen', waarbij ook gelovigen van katholieke origine in groten getale aansluiten.

Voorstellen

- k) Het jaar 2025 is de verjaardag van het Concilie van Nicea (325), waar de geloofsbelijdenis die alle christenen verenigt, werd opgesteld. Een gemeenschappelijke herdenking van deze gebeurtenis zal ons helpen om beter te begrijpen hoe controversiële kwesties in het verleden gezamenlijk werden besproken en opgelost tijdens een concilie
- l) Bovendien zal in hetzelfde jaar 2025, providentieel, de datum van het paasfeest voor alle kerken

en christelijke gemeenschappen samenvallen. De vergadering sprak de sterke wens uit om tot een gemeenschappelijke datum voor het Paasfeest te komen, zodat we de verrijzenis van de Heer, ons leven en onze verlossing, op dezelfde dag kunnen vieren.

- m) Er is ook een verlangen om christenen van andere kerken en kerkelijke tradities te blijven betrekken bij katholieke synodale processen op alle niveaus en om meer broederlijke afgevaardigden uit te nodigen voor de volgende sessie van de vergadering in 2024.
- n) Sommigen hebben ook voorgesteld om een oecumenische synode bijeen te roepen over de gemeenschappelijke zending in de hedendaagse wereld.
- o) Het voorstel om een oecumenische martyrologie op te stellen werd eveneens naar voren gebracht.

DEEL II – ALLEMAAL LEERLINGEN, ALLEMAAL MISSIONARISSEN

8. Kerk is zending

Gemeenschappelijke punten

- a) In plaats van te stellen dat de Kerk een zending heeft, bevestigen wij dat de Kerk zelf zending *is*. *Zoals de Vader Mij heeft uitgezonden, zo zend Ik jullie uit* (Joh 20,21). De Kerk ontvangt haar eigen zending van Christus, de gezondene van de Vader. Ondersteund en geleid door de Heilige Geest, verkondigt de Kerk het Evangelie en getuigt ze erover aan diegenen die het niet kennen of aanvaarden. Zij doet dit met een voorkeursoptie voor mensen in armoede, die geworteld is in de zending van Jezus. Op deze manier werkt de Kerk mee aan de komst van het Rijk Gods, waarvan zij de kiem is (cf. LG 5).
- b) De christelijke initiatiesacramenten verlenen aan alle leerlingen van Jezus de verantwoordelijkheid voor de zending van de Kerk. Leken, godgewijden en gewijde ambtsdragers hebben een gelijke waardigheid. Hoewel ze verschillende charisma's en roepingen ontvangen en verschillende rollen en functies vervullen, worden ze allemaal door de Heilige Geest geroepen en gevoed om het ene lichaam van Christus te vormen. Ze zijn allemaal leerlingen, allemaal missionarissen, levend in de broederlijke vitaliteit van lokale gemeenschappen die de heerlijke en troostende vreugde van het evangeliseren ervaren. Het uitoefenen van medeverantwoordelijkheid is essentieel voor synodaliteit en is noodzakelijk op alle niveaus van de Kerk. Elke christen is een zending in deze wereld.
- c) Het gezin is de pijler van iedere christelijke gemeenschap. Ouders, grootouders en iedereen die hun geloof in het gezin beleeft en deelt, zijn de eerste missionarissen. Het gezin, als een gemeenschap van leven en liefde, is een bevoorrechte plaats van geloofsopvoeding en christelijke praktijk, die speciale begeleiding binnen de gemeenschap vereist. Ondersteuning is vooral nodig voor ouders die hun werk, ook binnen de kerkgemeenschap en in dienst van haar zending, moeten combineren met de eisen van hun gezinsleven.
- d) Als zending een genade is die de hele Kerk omvat, dan leveren gelovige leken een vitale bijdrage aan de realisatie ervan op alle terreinen en in de meest alledaagse situaties. Zij zijn het die vooral de Kerk aanwezig stellen en het Evangelie verkondigen, bijvoorbeeld in de digitale cultuur, die zo'n sterke invloed heeft op de wereld, in jeugdculturen, in de wereld van het werk, economie, politiek, kunst en cultuur, in wetenschappelijk onderzoek, onderwijs en vorming, in de zorg voor ons gemeenschappelijke huis, en op een bijzondere manier, in de deelname aan het openbare leven. Overal waar ze aanwezig zijn, zijn ze geroepen om in het dagelijkse leven te getuigen van Jezus Christus en hun geloof expliciet met anderen te delen. Vooral jonge mensen, met hun gaven en kwetsbaarheden worden naarmate ze groeien in vriendschap met Jezus, apostelen van het Evangelie onder hun leeftijdsgenoten.
- e) Gelovige leken zijn steeds actiever en meer aanwezig in diensten binnen christelijke gemeenschappen. Velen van hen organiseren en animeren pastorale gemeenschappen, werken als geloofsopvoeders, theologen en vormingsverantwoordelijken, geestelijke begeleiders en catechisten, en nemen deel aan verschillende parochiale en diocesane organen. In veel regio's wordt het leven van christelijke gemeenschappen en de zending van de Kerk gedragen door catechisten. Leken zijn ook betrokken bij bescherming en administratie. Hun bijdrage is onmisbaar voor de zending van de Kerk; daarom moet ervoor gezorgd worden dat zij de nodige competenties verwerven.

- f) De charisma's van leken, in al hun diversiteit, zijn gaven van de Heilige Geest aan de Kerk, die bevorderd, erkend en ten volle gewaardeerd moeten worden. In sommige situaties kunnen leken opgeroepen worden om het tekort aan priesters te helpen opvangen, met het gevaar dat het lekenkarakter van hun apostolaat wordt aangetast. In andere contexten kan het gebeuren dat priesters alles zelf doen en dat daardoor de charisma's en roepingen van leken worden genegeerd of onderbenut. Er is ook het gevaar dat door velen in de vergadering werd uitgedrukt, van het 'klerikalisieren' van leken, waardoor een soort lekenelite ontstaat die ongelijkheid en verdeeldheid onder het volk van God in stand houdt.
- g) De zending *ad gentes* leidt tot een wederzijdse verrijking van de kerken, omdat niet alleen de missionarissen zelf erbij betrokken zijn, maar de hele gemeenschap, die wordt aangemoedigd om te bidden, goederen te delen en te getuigen. Zelfs kerken die weinig geestelijken hebben, moeten dit engagement niet opgeven, terwijl kerken met een groter aantal roepingen tot het gewijde ambt zich kunnen openstellen voor pastorale samenwerking op een echt evangelische manier. Alle missionarissen, leken, godgewijden, diakens en priesters, in het bijzonder leden van missionaire instituten en *fidei donum* missionarissen, vormen op grond van hun roeping een belangrijke pijler voor het creëren van banden door kennis en uitwisseling van gaven.
- h) De zending van de Kerk wordt voortdurend vernieuwd en gevoed door de viering van de eucharistie, vooral wanneer haar gemeenschappelijke en missionaire karakter wordt benadrukt.

Ter overweging

- i) Er is een behoefte om de theologische benadering van de relaties tussen charisma's en ambten te verdiepen vanuit een missionair perspectief.
- j) Het Tweede Vaticaanse Concilie en het daaropvolgende leergezag beschrijven de specifieke zending van leken in termen van het heiligen van tijdelijke en wereldse realiteiten. Echter, in de concrete pastorale praktijk op parochiaal, diocesaan en recentelijk zelfs universeel niveau, worden taken en diensten binnen de Kerk steeds vaker aan leken toevertrouwd. Het is belangrijk dat theologische reflecties en canonieke bepalingen afgestemd worden op deze belangrijke ontwikkelingen. We moeten dualismen vermijden die de perceptie van de eenheid van de kerkelijke zending in gevaar kunnen brengen.
- k) Bij het bevorderen van de medeverantwoordelijkheid van alle gedoopten voor de zending, erkennen we de apostolische capaciteiten van mensen met een beperking. We willen hun bijdrage aan de evangelisatie, die voortkomt uit de immense menselijkheid die zij bezitten, meer waarderen. We erkennen hun ervaringen met lijden, marginalisering en discriminatie, die soms zelfs binnen de christelijke gemeenschap voorkomen.
- l) Pastorale structuren moeten zo worden gereorganiseerd dat ze de charisma's en roepingen van leken kunnen waarderen, erkennen en stimuleren. Op deze manier kunnen ze geïntegreerd worden in de missionaire dynamiek van de synodale Kerk. Onder leiding van hun herders zullen de gemeenschappen in staat zijn mensen uit te zenden en diegenen die ze op zending hebben gestuurd, te ondersteunen. Deze structuren zullen in de eerste plaats ten dienste staan van de zending die de gelovigen uitvoeren in de samenleving, in het gezins- en beroepsleven, in plaats van zich uitsluitend te richten op interne zaken of organisatorische zorgen.
- m) De uitdrukking "*een volledig ministeriële Kerk*" die in het *Instrumentum laboris* wordt gebruikt, kan verkeerd begrepen worden. De betekenis ervan moet verder worden verduidelijkt om eventuele dubbelzinnigheden weg te werken.

Voorstellen

- n) Er is nood aan meer creativiteit bij het nader uitwerken van ambten die voldoen aan de behoeften van lokale kerken, met name als het gaat over de betrokkenheid van jongeren. We kunnen overwegen om de taken van het bestaande lectorambt uit te breiden, aangezien hun verantwoordelijkheden nu al verder gaan dan hun taken in de liturgie. Op deze manier zou er een specifiek ambt van het Woord van God kunnen ontstaan, dat in passende contexten ook prediking zou kunnen omvatten. Daarnaast zou er nagedacht kunnen worden over het instellen van een ambt dat kan toegekend worden aan echtparen die zich inzetten voor het ondersteunen van het gezinsleven en het begeleiden van mensen die zich voorbereiden op het sacrament van het huwelijk.
- o) We sporen lokale kerken aan om geschikte vormen en gelegenheden te identificeren voor de erkenning door de gemeenschap van charisma's en ambten van leken die een verrijking vormen voor de gemeenschap. Dit kan plaatsvinden tijdens een liturgische viering waarin het pastorale mandaat wordt toevertrouwd.

9. Vrouwen in het leven en de zending van de Kerk

Gemeenschappelijke punten

- a) Wij zijn als man en vrouw geschapen, naar het beeld en de gelijkenis van God. De schepping manifesteert zich vanaf het begin in eenheid en verschil, en geeft vrouwen en mannen eenzelfde natuur, roeping en bestemming, maar twee verschillende ervaringen van mens-zijn. De Heilige Schrift getuigt van de complementariteit en wederkerigheid van vrouwen en mannen. Het verbond tussen man en vrouw wordt op vele manieren gerealiseerd en vormt de kern van Gods scheppingsplan. Jezus beschouwde vrouwen als zijn gesprekspartners. Hij sprak met hen over het Rijk Gods, Hij nam hen op in de kring van zijn leerlingen, zoals bijvoorbeeld Maria van Bethanië. Deze vrouwen ervoeren zijn genezende kracht, bevrijding en erkenning en vergezelden Hem op zijn reis van Galilea naar Jeruzalem (Lc 8,1-3). Op Paasmorgen vertrouwde Hij een vrouw, Maria Magdalena, de taak toe om de verrijzenis te verkondigen.
- b) In Christus zijn zowel vrouwen als mannen bekleed met dezelfde waardigheid van het doopsel (cf. Gal 3,28) en ontvangen zij in gelijke mate de diversiteit aan gaven van de Geest. Ze zijn geroepen tot een gemeenschap van liefde die gekenmerkt wordt door een niet-competitieve medeverantwoordelijkheid, die vorm moet krijgen op ieder niveau van het kerkelijke leven. Zoals Paus Franciscus het verwoordde, zijn we samen een *volk dat bijeengeroepen en geroepen is in de kracht van de zaligsprekingen*.
- c) Tijdens de bijeenkomst hebben we de schoonheid ervaren van de wederkerigheid tussen vrouwen en mannen. We herhalen samen de oproep die in eerdere fasen van het synodale proces is gedaan, namelijk dat de Kerk zich vastberadener zou moeten inzetten om vrouwen te begrijpen en te begeleiden, zowel pastoraal als sacramenteel. Vrouwen hebben de wens om hun spirituele ervaringen te delen op de weg naar heiligheid in de verschillende levensfasen: als jonge vrouwen, als moeders, in vriendschapsrelaties, in het gezinsleven op alle leeftijden, in het professionele leven en in het gewijde leven. Ze eisen gerechtigheid in samenlevingen die nog steeds diep getekend zijn door seksueel geweld, economische ongelijkheid en de neiging hebben hen als objecten te behandelen. Ze lijden onder mensenhandel, gedwongen migratie en oorlog. Pastorale begeleiding en een krachtig beleid voor vrouwen gaan hand in hand.
- d) Vrouwen vormen de meerderheid van de kerkgangers en zijn vaak de eersten die het geloof in het gezin verkondigen. Gewijde vrouwen, in het contemplatieve en apostolische leven, zijn een

geschenk, een teken en een getuigenis van fundamenteel belang onder ons. De lange geschiedenis van vrouwelijke missionarissen, heiligen, theologen en mystici is een krachtige bron van inspiratie en verrijking voor zowel vrouwen als mannen van vandaag.

- e) Maria van Nazareth, vrouw van geloof en Moeder van God, blijft een unieke bron van theologische, kerkelijke en spirituele betekenis voor iedereen. Maria herinnert ons aan de universele oproep om aandachtig naar God te luisteren en open te staan voor de Heilige Geest. Ze kende de vreugde van het baren en verzorgen van een kind, maar doorstond ook pijn en lijden. Ze beviel onder moeilijke omstandigheden, werd vluchteling en was getuige van de brute moord op haar zoon. Maar ze beleefde ook de grootsheid van zijn verrijzenis en de glorie van Pinksteren.
- f) Veel vrouwen hebben hun diepe dankbaarheid voor het werk van priesters en bisschoppen uitgesproken, maar ze verwoordden ook dat de Kerk wonden slaat. Klerikalisme, een chauvinistische mentaliteit en misbruik van gezag blijven het gezicht van de Kerk besmeuren en de gemeenschap schaden. Een diepgaande spirituele bekering is nodig als basis voor iedere structurele verandering. Seksueel misbruik, financieel misbruik en machtsmisbruik blijven schreeuwen om gerechtigheid, genezing en verzoening. We willen dat de Kerk een plaats wordt die iedereen beschermt.
- g) Wanneer de waardigheid en gerechtigheid in de relaties tussen mannen en vrouwen binnen de Kerk beschadigd zijn, wordt de geloofwaardigheid van onze verkondiging aan de wereld verzwakt. Het synodale proces toont aan dat we relaties moeten herstellen en structurele veranderingen moeten doorvoeren. Op deze manier kunnen we de deelname en bijdrage van iedereen - leken, godgewijden, diakens, priesters en bisschoppen – beter verwelkomen als medeverantwoordelijke leerlingen in het zendingswerk.
- h) De bijeenkomst vraagt om niet opnieuw de fout te maken om over vrouwen te praten als een onderwerp of probleem. In plaats daarvan willen we streven naar een Kerk waarin mannen en vrouwen met elkaar in dialoog gaan om de diepte van Gods project beter te begrijpen, waarin ze samen optreden als hoofdrolspelers, zonder ondergeschiktheid, uitsluiting of concurrentie.

Ter overweging

- i) Wereldwijd hebben Kerken een duidelijk verzoek geuit voor een grotere erkenning en waardering van de bijdrage van vrouwen, en voor een uitbreiding van de pastorale verantwoordelijkheden die aan hen worden toevertrouwd op alle gebieden van het leven en de zending van de Kerk. Hoe kan de Kerk meer vrouwen betrekken bij bestaande functies en ambten om de charisma's van iedereen beter tot uitdrukking te brengen en beter in te spelen op de pastorale behoeften? Als er nieuwe ambten nodig zijn, wie is dan verantwoordelijk voor de onderscheiding, op welk niveau en op welke manieren?
- j) De meningen over de toelating van vrouwen tot het diakenambt zijn verdeeld. Sommigen vinden deze stap onaanvaardbaar en zien het als een breuk met de traditie. Anderen zien de toelating van vrouwen tot het diaconaat als een herstel van een praktijk uit de vroege Kerk. Nog anderen beschouwen deze stap als een passend en noodzakelijk antwoord op de tekenen van de tijd, trouw aan de traditie, en denken dat dit waarschijnlijk weerklank zal vinden bij velen die op zoek zijn naar een nieuwe dynamiek en vitaliteit in de Kerk. Er zijn echter ook mensen die vrezen dat dit verzoek een uiting is van een gevaarlijke antropologische verwarring, waardoor de Kerk zich zou conformeren aan de tijdgeest.
- k) Deze discussie is ook verbonden met de bredere reflectie over de theologie van het diaconaat (zie hieronder hoofdstuk 11).

Voorstellen

- l) Lokale kerken worden aangemoedigd om hun inzet voor het luisteren naar, begeleiden van en zorgen voor gemarginaliseerde vrouwen in verschillende maatschappelijke contexten te vergroten.
- m) Er is een dringende behoefte om ervoor te zorgen dat vrouwen kunnen deelnemen aan besluitvormingsprocessen, en verantwoordelijke functies in pastorale zorg en diensten kunnen vervullen. De Heilige Vader heeft het aantal vrouwen in verantwoordelijke posities in de Romeinse Curie aanzienlijk verhoogd. Hetzelfde zou op alle niveaus van het kerkelijke leven moeten gebeuren. Het kerkelijke recht dient dienovereenkomstig te worden aangepast.
- n) Theologisch en pastoraal onderzoek naar de toelating van vrouwen tot het diaconaat moet worden voortgezet, waarbij gebruik wordt gemaakt van de resultaten van de commissies die door de Heilige Vader zijn ingesteld voor dit doel, en van het theologische, historische en exegetische onderzoek dat al is uitgevoerd. Indien mogelijk, zouden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd moeten worden op de volgende sessie van de vergadering.
- o) Gevallen van arbeidsdiscriminatie en ongelijke vergoeding binnen de Kerk, vooral ten aanzien van godgewijde vrouwen die te vaak gezien worden als goedkope arbeidskrachten, moeten worden aangepakt en opgelost.
- p) De toegang van vrouwen tot vormingsprogramma's en theologische studies moet aanzienlijk worden uitgebreid. We stellen voor dat vrouwen ook worden opgenomen in de onderwijs- en opleidingsprogramma's van seminaries om een betere vorming voor het gewijde ambt te bevorderen.
- q) Er moet worden gezorgd dat liturgische teksten en kerkelijke documenten meer aandacht besteden aan het taalgebruik dat in gelijke mate rekening houdt met mannen en vrouwen. Dit omvat ook het gebruik van een scala aan woorden, beelden en verhalen die meer putten uit de ervaring van vrouwen.
- r) Wij stellen voor dat goed opgeleide vrouwen in alle canonieke processen kunnen optreden als rechters.

10. Godgewijd leven, lekenverenigingen en lekenbewegingen: een charismatisch teken

Gemeenschappelijke punten

- a) De Kerk heeft altijd een veelheid aan charisma's ontvangen, variërend van de meest buitengewone tot de meest eenvoudige en alomtegenwoordige. Deze gaven zijn een manier waarop de Heilige Geest de Kerk verjongt en vernieuwt. Het heilige volk van God erkent met vreugde en dankbaarheid deze providentiële hulp van God, waardoor God zelf zijn zending ondersteunt, leidt en verlicht.
- b) De charismatische dimensie van de Kerk komt tot uiting in de rijke en diverse vormen van het godgewijde leven. Dit getuigenis heeft altijd bijgedragen aan de vernieuwing van het leven van de kerkgemeenschap en biedt een tegengif voor de steeds terugkerende verleiding van wereldse zaken. De verschillende religieuze families tonen de schoonheid van het volgen van de Heer, zowel op de berg van het gebed als op de wegen van de wereld, zowel in het gemeenschapsleven als in de eenzaamheid van de woestijn, te midden van culturele uitdagingen. Godgewijden hebben vaak als eersten historische veranderingen aanvoeld en gehoor gegeven aan de ingevingen van de Geest. Ook vandaag heeft de Kerk hun profetische stem en actie nodig. De christelijke gemeenschap kijkt ook met aandacht en dankbaarheid naar

de daadwerkelijke praktijken van synodaal leven en onderscheiding die gemeenschappen van godgewijd leven door de eeuwen heen hebben ontwikkeld. Van hen kunnen we de wijsheid leren om samen op weg te gaan. Veel congregaties en instituten beoefenen ook het gesprek in de Geest of soortgelijke vormen van onderscheiding tijdens provinciale en algemene kapittels, om structuren te vernieuwen, levensstijlen te heroverwegen en nieuwe vormen van dienstbaarheid en nabijheid bij de armste mensen te realiseren. In andere gevallen vinden we echter een hardnekkig autoritaire stijl die geen ruimte laat voor broederlijke dialoog.

- c) Het volk van God erkent met grote dankbaarheid de zaden van vernieuwing die aanwezig zijn in gemeenschappen met een lange geschiedenis, evenals in de opkomst van nieuwe kerkelijke bewegingen. Lekenverenigingen, kerkelijke bewegingen en nieuwe gemeenschappen zijn waardevolle tekenen van groei in het opnemen van de medeverantwoordelijkheid van alle gedoopten. Hun waarde ligt in het bevorderen van de onderlinge verbondenheid tussen de verschillende roepingen, in de impuls waarmee ze het Evangelie verkondigen, in hun nabijheid bij hen die economisch of sociaal gemarginaliseerd zijn en in hun inzet voor het algemene welzijn. Zij staan vaak model voor synodale gemeenschap en voor de deelname aan de zending.
- d) Misbruikgevallen van welke aard dan ook, gericht tegen godgewijden en leden van verenigingen van gelovigen, met name vrouwen, wijzen op een probleem in de uitoefening van gezag en vereisen krachtige en passende interventies.

Ter overweging

- e) Het leergezag van de Kerk heeft een rijke leer ontwikkeld over het belang van hiërarchische en charismatische gaven in het leven en de zending van de Kerk. Deze verdient meer kerkelijke aandacht en theologische reflectie. Daarom is het zinvol om de ecclesiologische betekenis en de concrete pastorale implicaties van deze leer opnieuw te overwegen.
- f) De verscheidenheid aan charismatische uitingen binnen de Kerk benadrukt de inzet van het gelovige volk van God om een profetische aanwezigheid te beleven bij de minsten van onze zusters en broeders, en om de hedendaagse cultuur een dieper besef te geven van de spirituele aspecten van het leven. Het is noodzakelijk om te onderzoeken hoe het godgewijde leven, lekenverenigingen, kerkelijke bewegingen en nieuwe gemeenschappen hun charisma's ten dienste kunnen stellen van de gemeenschap en de zending in de lokale kerken. Op deze manier kunnen ze door hun profetische aanwezigheid verdere stappen zetten op de weg naar heiligheid.

Voorstellen

- g) We zijn van mening dat het nu het juiste moment is om het document *Mutuae relationes* uit 1978, dat zich concentreert op de relaties tussen bisschoppen en religieuzen in de Kerk, te herzien. We suggereren dat deze herziening op een synodale manier wordt uitgevoerd, waarbij alle betrokken partijen worden geraadpleegd.
- h) In dezelfde lijn is het noodzakelijk om in een synodale geest, geschikte ontmoetingsplaatsen en hulpmiddelen te creëren die samenwerking tussen bisschoppenconferenties en de conferenties van hogere oversten en hogere oversten van instituten van gewijd leven en sociëteiten van apostolisch leven stimuleren.
- i) Op het niveau van de lokale kerken en de groeperingen van kerken, is het voor het bevorderen van missionaire synodaliteit noodzakelijk om raden en adviesorganen op te richten en vorm te geven. Deze organen kunnen vertegenwoordigers van lekenverenigingen, kerkelijke bewegingen en nieuwe gemeenschappen samenbrengen. Het doel is om vitale relaties te stimuleren tussen hun leven en werk en dat van de lokale kerken.

- j) In theologische vormingsprogramma's op alle niveaus, met name in de vorming van gewijde ambtsdragers, moet er voldoende aandacht worden besteed aan de charismatische dimensie van de Kerk, en waar nodig moet deze dimensie versterkt worden.

11. Diakens en priesters in een synodale Kerk

Gemeenschappelijke punten

- a) Priesters zijn de belangrijkste medewerkers van de bisschop en vormen samen met hem één presbyteraat (cf. LG 28). Diakens zijn gewijd voor het ambt van de dienst aan het volk van God in de *diakonia* van het Woord, in de liturgie, maar vooral in de uitoefening van de naastenliefde (cf. LG 29). De synodale vergadering wil allereerst haar diepe dankbaarheid tegenover priesters en diakens uitdrukken. In het besef dat zij eenzaamheid en isolement kunnen ervaren, moedigt zij christelijke gemeenschappen aan om hen te ondersteunen met gebed, vriendschap en samenwerking.
- b) Diakens en priesters zijn actief in vele pastorale domeinen: in parochies, in evangelisatiediensten, bij mensen in armoede en aan de rand van de samenleving, in de wereld van cultuur en onderwijs, in de missie *ad gentes*, in theologisch onderzoek, in bezinningscentra en plaatsen voor spirituele vernieuwing en vele andere. In een synodale Kerk zijn gewijde ambtsdragers geroepen om hun dienst aan het volk van God te beleven door nabijheid, openheid en gastvrijheid, door te luisteren naar iedereen, en door een sterke persoonlijke spiritualiteit en een rijk gebedsleven te ontwikkelen. Bovenal worden zij geroepen om de gezagsuitoefening opnieuw te overwegen, naar het voorbeeld van Jezus die hoewel *Hij de gestalte van God had, [...] afstand deed van zijn positie en de gestalte van een dienaar aannam* (Fil 2,6-7). De vergadering erkent dat vele priesters en diakens door hun toewijding het gelaat van Christus, de goede herder en dienaar, zichtbaar maken.
- c) Klerikalisme vormt een belemmering voor het ambt en de zending. Het ontstaat uit een verkeerd verstaan van de goddelijke roeping, wat ertoe leidt dat men het meer als een privilege dan als een dienst beschouwt, en het manifesteert zich in een wereldse stijl van machtsuitoefening die weigert verantwoording af te leggen. Deze vervorming van de priesterroeping moet vanaf de vroegste stadia van de vorming worden aangepakt, door een levend contact met het dagelijkse leven van het volk van God en een concrete ervaring van dienstbaarheid aan de meest behoeftige mensen. De uitoefening van het priesterambt is tegenwoordig alleen denkbaar in harmonie met de bisschop en het presbyteraat, en in diepe verbondenheid met de andere ambten en charisma's. Helaas is klerikalisme een houding die niet alleen onder ambtsdragers maar ook onder leken kan voorkomen.
- d) Om het gewijde ambt uit te oefenen in een stijl van medeverantwoordelijkheid, is het noodzakelijk om bewust te zijn van de eigen capaciteiten en beperkingen. Daarom is het belangrijk om te waarborgen dat de vorming een realistische zelfkennis bevordert, die hand in hand gaat met culturele, spirituele en apostolische groei. In dit proces mag de bijdrage van het gezin van herkomst en van de christelijke gemeenschap waarbinnen de roeping is ontstaan, evenals de bijdrage van andere gezinnen die de groei begeleiden, niet worden onderschat.

Ter overweging

- e) Binnen de context van de vorming van alle gedoopten ten dienste van een synodale Kerk, vereist de opleiding van diakens en priesters bijzondere aandacht. Velen drukten de wens uit dat seminaries en andere vormingsprogramma's voor kandidaten voor het ambt, nauw verbonden

blijven met het dagelijkse leven van de gemeenschap. We moeten de risico's van formalisme en ideologie vermijden, die kunnen leiden tot autoritaire houdingen en de echte groei in de roeping kunnen belemmeren. De herziening van de opleidingsprogramma's vraagt om uitgebreide discussie en overweging.

- f) Er waren uiteenlopende meningen over het celibaat van priesters. Iedereen waardeert de profetische waarde ervan en ziet het als een getuigenis van gelijkvormigheid aan Christus. Echter, sommigen vragen zich af of, vanuit een theologisch perspectief, de geschiktheid voor het priesterambt noodzakelijkerwijs moet leiden tot de wettelijke verplichting van het celibaat in de Latijnse Kerk, vooral in situaties waar de kerkelijke en culturele contexten het moeilijker maken. Dit is geen nieuw onderwerp, maar het vereist verdere overweging.

Voorstellen

- g) In de Latijnse kerken is het permanente diaconaat op uiteenlopende manieren geïmplementeerd naargelang de diverse kerkelijke contexten. Er zijn lokale kerken die het helemaal niet hebben ingevoerd, terwijl er in andere kerken een vrees bestaat dat diakens worden gezien als een soort oplossing voor het priestertekort. Soms is hun ambt meer gericht op de liturgie dan op de dienstverlening aan arme en hulpbehoevende mensen in de gemeenschap. Daarom bevelen we een evaluatie aan van de implementatie van het diaconale ambt na het Tweede Vaticaanse Concilie.
- h) Vanuit een theologisch perspectief is er behoefte om het diaconaat primair te begrijpen als een op zichzelf staand ambt, en niet enkel als een fase die leidt tot het priesterschap. Het feit dat we de primaire vorm van het diaconaat als 'permanent' omschrijven, om het te onderscheiden van de 'tijdelijke' vorm, weerspiegelt een verschuiving in perspectief die nog niet volledig is uitgediept.
- i) De onzekerheden rond de theologie van het diaconaat zijn mede te wijten aan het feit dat het in de Latijnse Kerk pas sinds het Tweede Vaticaanse Concilie is hersteld als een eigen en permanente hiërarchische rang. Een verdere reflectie op dit onderwerp zal ook meer inzicht geven in de kwestie van toegang van vrouwen tot het diaconaat.
- j) Een grondige herziening van de opleiding voor het gewijde ambt is noodzakelijk vanuit het perspectief van een missionaire synodale Kerk. Dit vereist een herziening van de *Ratio fundamentalis*, die het profiel van de opleiding bepaalt. We adviseren ook een permanente synodale vorming van priesters en diakens.
- k) Transparantie en een cultuur van verantwoording zijn cruciaal voor de vooruitgang in de opbouw van een synodale Kerk. Wij roepen lokale kerken op om processen en structuren te implementeren die een regelmatige evaluatie van de ambtsuitoefening door priesters en diakens mogelijk maken. Bestaande instituties, zoals inspraakorganen of pastorale bezoeken, kunnen als fundament dienen voor dit werk, met de garantie dat de gemeenschap betrokken wordt. Deze methoden moeten echter worden aangepast aan de lokale context en de diverse culturen om te voorkomen dat ze een obstakel of administratieve last worden. Daarom kan het regionale of continentale niveau de meest geschikte plaats zijn voor hun ontwikkeling.
- l) Het is van belang om in elke individuele situatie en context te overwegen of het passend is om priesters die het ambt verlaten hebben, opnieuw te betrekken bij pastorale diensten die hun opleiding en ervaring erkennen.

12. De bisschop in de kerkelijke gemeenschap

Gemeenschappelijke punten

- a) Volgens Vaticanum II dienen bisschoppen, als opvolgers van de apostelen, de gemeenschap die tot stand komt in de lokale Kerk, tussen de kerken en met de hele Kerk. De figuur van de bisschop kan alleen adequaat worden begrepen binnen het netwerk van relaties met het deel van het volk van God dat aan hem is toevertrouwd, met het presbyteraat en de diakens, de godgewijden, met de andere bisschoppen en met de bisschop van Rome, altijd met de focus op het zendingsperspectief.
- b) In zijn Kerk heeft de bisschop de primaire verantwoordelijkheid voor de verkondiging van het Evangelie en de liturgie. Hij leidt de christelijke gemeenschap, bevordert de pastorale zorg voor hen die in armoede leven en verdedigt de meest kwetsbare mensen. Als een zichtbaar teken van eenheid heeft hij de specifieke taak om de verschillende charisma's en ambten te onderscheiden en te coördineren, die door de Geest zijn opgewekt voor de verkondiging van het Evangelie en het algemene welzijn van de gemeenschap. Dit ambt wordt op synodale wijze uitgeoefend, waarbij leiderschap hand in hand gaat met medeverantwoordelijkheid, verkondiging met het luisteren naar het gelovige volk van God, en de heiliging en viering van de liturgie met nederigheid en bekering.
- c) De bisschop heeft een cruciale rol bij het initiëren en animeren van het synodale proces in de lokale Kerk door wederkerigheid te bevorderen tussen *allen, sommigen en de ene*. Het *ene* bisschopsambt waardeert de deelname van *alle* gelovigen, dankzij de bijdrage van *sommigen* die directer betrokken zijn bij het proces van onderscheiding en besluitvorming (inspraak- en bestuursorganen). De overtuiging waarmee de bisschop het synodale perspectief aanneemt en de stijl waarmee hij zijn gezag uitoefent, hebben een beslissende invloed op de deelname van priesters, diakens, leken en godgewijden. De bisschop is geroepen om voor allen een voorbeeld van synodaliteit te zijn.
- d) In contexten waar de Kerk wordt gezien als de familie van God, wordt de bisschop beschouwd als vader van allen. Er is echter een crisis in de manier waarop zijn gezag wordt ervaren in geseculariseerde samenlevingen. Het is van cruciaal belang om het sacramentele karakter van het bisschopsambt te benadrukken, om te voorkomen dat de figuur van de bisschop gelijkgesteld wordt aan een burgerlijke autoriteit.
- e) De verwachtingen van de bisschop zijn vaak erg hoog en veel bisschoppen ervaren een overbelasting door administratieve en wettelijke verplichtingen, wat de volledige realisatie van hun zending bemoeilijkt. Bisschoppen moeten ook hun broosheid en beperkingen onder ogen zien, en vinden niet altijd de menselijke en spirituele steun die ze nodig hebben. Een gevoel van eenzaamheid is hen niet vreemd. Daarom is het belangrijk om enerzijds de essentiële aspecten van de zending van de bisschop weer centraal te stellen en anderzijds een authentieke broederschap te cultiveren tussen de bisschoppen onderling en tussen de bisschoppen en hun presbyteraat.

Ter overweging

- f) Op theologisch niveau is het essentieel om de betekenis van de wederkerige relatie tussen de bisschop en de lokale Kerk te verdiepen. De bisschop is geroepen om zijn lokale Kerk te leiden, en om tegelijkertijd de rijkdom van haar geschiedenis, tradities en charisma's te erkennen en te behouden.
- g) Het is noodzakelijk om het verband tussen het sacrament van de Heilige Orde en de jurisdictie

verder te onderzoeken, in het licht van het conciliaire document *Lumen Gentium* en van recentere leringen zoals de apostolische constitutie *Praedicate Evangelium*. Dit is nodig om de theologische en canonieke criteria die ten grondslag liggen aan het principe van het delen van de verantwoordelijkheden van de bisschop te verduidelijken en om de reikwijdte, vormen en implicaties van de medeverantwoordelijkheid te bepalen.

- h) Sommige bisschoppen voelen zich ongemakkelijk wanneer hen gevraagd wordt om te spreken over geloofs- en morele kwesties waarover binnen het episcopaat geen volledige consensus bestaat. Er is een diepgaandere reflectie nodig over de relatie tussen bisschoppelijke collegialiteit en de diversiteit van theologische en pastorale standpunten.
- i) Een cultuur van transparantie en respect voor procedures ter bescherming van minderjarigen en kwetsbare personen is onlosmakelijk verbonden met een synodale Kerk. Het is noodzakelijk om meer structuren te ontwikkelen voor de preventie van misbruik. De gevoelige kwestie van het omgaan met misbruik maakt het voor veel bisschoppen moeilijk om de rol van vader en rechter te verenigen. Er wordt voorgesteld om de mogelijkheid te onderzoeken om de gerechtelijke taak toe te vertrouwen aan een ander orgaan, dat canoniek gespecificeerd zou moeten worden.

Voorstellen

- j) Er moeten structuren en processen worden geïmplementeerd, in nog nader te bepalen juridische vormen, om het functioneren van de bisschop regelmatig te evalueren. Dit betreft de evaluatie van zijn leiderschapstijl, het financiële beheer van de diocesane goederen, het functioneren van de medezeggenschapsorganen en de bescherming tegen alle mogelijke vormen van misbruik. De cultuur van verantwoording is een fundamenteel onderdeel van een synodale Kerk die medeverantwoordelijkheid stimuleert en bescherming biedt tegen mogelijk misbruik.
- k) Er wordt verzocht om de bisschopsraad (CIC can. 473 §4), de diocesane pastorale raad en de eparchiale pastorale raad (CIC can. 511, CEO can. 272) verplicht te maken, en om de diocesane organen die medeverantwoordelijkheid uitoefenen operationeler te maken, ook in juridische zin.
- l) De vergadering roept op tot een herziening van de criteria voor de selectie van kandidaten voor het bisschopsambt, waarbij het gezag van de apostolische nuntius in evenwicht wordt gebracht met de inbreng van de bisschoppenconferentie. Er wordt ook verzocht om de raadpleging van het volk van God uit te breiden en een groter aantal leken en godgewijden erbij te betrekken, met de nodige zorg om onnodige druk op hen te vermijden tijdens het selectieproces.
- m) Veel bisschoppen uiten de wens om de werking van de metropolitane zetels (kerkprovincies) en regio's te herzien en hun structuur te versterken, zodat zij een concrete uitdrukking van collegialiteit in een gebied kunnen worden. Dit zou broederschap, wederzijdse steun, transparantie en breder overleg tussen bisschoppen mogelijk maken.

13. De bisschop van Rome in het college van bisschoppen

Gemeenschappelijke punten

- a) De synodale dynamiek werpt een nieuw licht op het ambt van de bisschop van Rome. Synodaliteit geeft op een veelzijdige manier uitdrukking aan de gemeenschappelijke (*alle*), collegiale (*sommige*) en persoonlijke (*één*) dimensies van de Kerk op lokaal, regionaal en

universeel niveau. In dit perspectief is het Petrusambt van de bisschop van Rome intrinsiek verbonden met de synodale dynamiek, evenals het gemeenschappelijke aspect, dat het hele volk van God omvat en intrinsiek verbonden is met de collegiale dimensie van het bisschopsambt. Synodaliteit, collegialiteit en primaatschap zijn daarom onderling met elkaar verbonden: het primaatschap veronderstelt de uitoefening van synodaliteit en collegialiteit, net zoals beide de uitoefening van het primaatschap impliceren.

- b) Het bevorderen van de eenheid van alle christenen is een essentieel aspect van het ambt van de bisschop van Rome. Het oecumenisch op weg gaan heeft het begrip van het ambt van de opvolger van Petrus verdiept en moet dat ook in de toekomst blijven doen. De reacties op de uitnodiging van Johannes Paulus II in de encycliek *Ut unum sint*, evenals de conclusies van de oecumenische dialogen, kunnen bijdragen aan het katholieke begrip van primaatschap, collegialiteit, synodaliteit en hun onderlinge relaties.
- c) De hervorming van de Romeinse Curie is een essentieel aspect van het synodaal onderweg zijn van de katholieke Kerk. De apostolische constitutie *Praedicate evangelium* benadrukt dat *de Romeinse Curie niet tussen de paus en de bisschoppen staat, maar zich ten dienste stelt van beiden, op een manier die overeenkomt met de aard van elk van hen* (EP I.8). De constitutie bevordert een hervorming die gebaseerd is op een *leven in gemeenschap* (EP I.4) en een *heilzame decentralisatie* (EP II.2). Het feit dat veel leden van de dicasteries diocesane bisschoppen zijn, weerspiegelt de katholiciteit van de Kerk en zou de relatie tussen de Curie en de lokale kerken moeten bevorderen. De effectieve implementatie van *Praedicate evangelium* kan een grotere synodaliteit binnen de Curie bevorderen, zowel tussen de verschillende dicasteries als binnen elk van hen afzonderlijk.

Ter overweging

- d) Er is een noodzaak om grondig te onderzoeken hoe een vernieuwd begrip van het bisschopsambt binnen een synodale Kerk het ambt van de bisschop van Rome en de rol van de Romeinse Curie beïnvloedt. Deze kwestie heeft verstrekkende gevolgen voor de manier waarop medeverantwoordelijkheid in het kerkelijke bestuur wordt beleefd. Op universeel niveau bieden zowel het *Wetboek van Canoniek Recht* als het *Wetboek van Canoniek Recht van de Oosterse Kerken* bepalingen voor een meer collegiale uitoefening van het pauselijke ambt. Deze richtlijnen kunnen in de praktijk verder worden ontwikkeld en versterkt door een mogelijke actualisering van beide teksten.
- e) Synodaliteit kan een licht werpen op hoe het college van kardinalen kan samenwerken met het Petrusambt en hoe hun collegiale onderscheiding in zowel gewone als buitengewone consistories kan worden bevorderd.
- f) Voor het welzijn van de Kerk is het van essentieel belang om de meest effectieve manieren te bestuderen om elkaar beter te leren kennen en om gemeenschapsbanden tussen de leden van het college van kardinalen te bevorderen, rekening houdend met hun diverse afkomst en cultuur.

Voorstellen

- g) De bezoeken *ad limina Apostolorum* vormen het orgelpunt van de relaties van de herders van de lokale kerken met de bisschop van Rome en zijn naaste medewerkers in de Romeinse Curie. Het is essentieel om de manier waarop deze bezoeken plaatsvinden te herzien, zodat ze een gelegenheid bieden voor een betere, open en wederzijdse uitwisseling, die de gemeenschap en een ware uitoefening van collegialiteit en synodaliteit bevordert.

- h) Gezien de synodale configuratie van de Kerk is het noodzakelijk dat de dicasteries van de Romeinse Curie hun overleg met de bisschoppen verbeteren, om meer aandacht te besteden aan de diversiteit van situaties en om aandachtiger te luisteren naar de stemmen van de lokale kerken.
- i) Het lijkt passend om procedures te implementeren voor evaluatie door de lokale kerken van het werk van de pauselijke vertegenwoordigers in de landen waar zij hun zending vervullen, om hun dienst te vergemakkelijken en te verbeteren.
- j) Er wordt voorgesteld om de ervaring van de raad van kardinalen (C-9) als synodale raad ten dienste van het Petrusambt te verbeteren en te versterken.
- k) In het licht van de leer van het Tweede Vaticaanse Concilie moet zorgvuldig worden overwogen of het wenselijk is om prelaten van de Romeinse Curie tot bisschoppen te wijden.

DEEL III – BANDEN SMEDEN, GEMEENSCHAPPEN OPBOUWEN

14. Een synodale benadering van de vorming

Gemeenschappelijke punten

- a) Het streven naar persoonlijke vorming is het antwoord dat iedere gelovige moet geven op de roeping om de ontvangen talenten vrucht te laten dragen en ten dienste te stellen van iedereen. De tijd die de Heer besteedde aan het vormen van zijn leerlingen, benadrukt het belang van deze kerkelijke vorming. Hoewel ze vaak onopgemerkt gebeurt, is ze cruciaal voor de zending. We willen onze dankbaarheid en bemoediging uitspreken naar iedereen die betrokken is bij dit vormingswerk, en hen uitnodigen om de nieuwe oriëntaties te verwelkomen die voortkomen uit het synodale traject van de Kerk.
- b) De manier waarop Jezus de leerlingen vormde, dient als ons referentiemodel. Hij onderwees niet alleen, maar deelde zijn leven met hen. Door zelf te bidden, inspireerde Hij hen om te vragen: *Leer ons bidden*. Door de menigte te voeden, leerde Hij hun de mensen in nood niet weg te sturen. Door naar Jeruzalem te gaan, leerde Hij hun de weg van het kruis. Uit het Evangelie leren we dat vorming niet alleen en in de eerste plaats gaat over het ontwikkelen van onze eigen bekwaamheden, maar over zich bekeren tot de dynamiek van het Rijk Gods, die zelfs nederlagen en mislukkingen vruchtbaar kan maken.
- c) Het heilige volk van God is niet alleen het object, maar vooral het medeverantwoordelijke subject van de vorming. De eerste vorming vindt in feite plaats in het gezin. Hier ontvangen we meestal de eerste geloofsverkondiging in de taal – of zelfs het dialect – van onze ouders en grootouders. Degenen die een ambt uitoefenen in de Kerk moeten daarom hun bijdrage verweven met de wijsheid van gewone mensen in een educatief partnerschap dat onmisbaar is voor de gemeenschap. Dit is het eerste teken van vorming in synodale zin.
- d) In de christelijke initiatie vinden we een leidraad voor onze vormingstrajecten. De kern van de christelijke vorming is de verdieping van het kerygma, dat wil zeggen de ontmoeting met Jezus Christus die ons het geschenk van een nieuw leven biedt. De catechumenale dynamiek herinnert ons eraan dat we allemaal zondaars zijn, geroepen tot heiligheid. Daarom gaan we een persoonlijke bekeringsweg die zijn voltooiing vindt in het sacrament van verzoening, en voeden we het verlangen naar heiligheid, geïnspireerd door talrijke getuigen.
- e) Er zijn veel gebieden waarop de vorming van het volk van God plaatsvindt. Naast theologische vorming vroeg de vergadering om training in specifieke vaardigheden: het uitoefenen van medeverantwoordelijkheid, luisteren, onderscheiden, voeren van een oecumenische en interreligieuze dialoog, dienstbaar zijn aan mensen in armoede, zorgen voor ons gemeenschappelijke huis, zich engageren als ‘digitale missionarissen’, begeleiden van het gesprek in de Geest, van processen van onderscheiding, consensusvorming en conflictoplossing. Speciale aandacht moet worden besteed aan de catechetische vorming van kinderen en jongeren, waaraan de gemeenschap actief moet deelnemen.
- f) Vorming voor een synodale Kerk moet *op een synodale manier* plaatsvinden: het hele volk van God wordt gezamenlijk gevormd als het samen op weg gaat. Daarom moeten we een mentaliteit van delegeren, die we op zoveel pastorale gebieden tegenkomen, overstijgen. Vorming in synodaal perspectief is bedoeld om het volk van God in staat te stellen hun roeping als gedoopte ten volle te beleven, in het gezin, op het werk, op kerkelijk, sociaal en intellectueel vlak, en om iedereen in staat te stellen actief deel te nemen aan de zending van de Kerk volgens zijn of haar eigen charisma’s en roeping.

Ter overweging

- g) We adviseren om het thema van affectieve en seksuele vorming verder uit te diepen, om jongeren te begeleiden in de ontwikkeling van hun persoonlijke en seksuele identiteit en om de affectieve ontwikkeling te ondersteunen van degenen die geroepen zijn tot het celibaat en kuisheid in een godgewijd leven. Vorming en ondersteuning op dit vlak is noodzakelijk in alle levensfasen.
- h) Het is belangrijk om de dialoog tussen de menswetenschappen, met name tussen psychologie en theologie, te verdiepen om te komen tot een begrip van de menselijke ervaring dat niet beperkt blijft tot het naast elkaar leggen van hun bijdragen, maar deze integreert in een meer door-dachte synthese.
- i) Het volk van God moet ruim vertegenwoordigd zijn in de vormingsprogramma's van gewijde ambtsdragers, zoals eerder gevraagd door vorige synoden. Een grondige herziening van de vormingsprogramma's is noodzakelijk, met speciale aandacht voor hoe de bijdrage van vrouwen en gezinnen hierin kan worden versterkt.
- j) Bisschoppenconferenties worden aangemoedigd om op regionaal niveau samen te werken om een cultuur van permanente vorming te creëren, gebruikmakend van alle beschikbare middelen, inclusief de ontwikkeling van digitale mogelijkheden.

Voorstellen

- k) In het licht van synodaliteit stellen wij voor om, waar mogelijk, gezamenlijke vormingsinitiatieven te voorzien voor het hele volk van God (leken, godgewijden en gewijde ambtsdragers). Het is de verantwoordelijkheid van de bisdommen om deze projecten op lokaal niveau te bevorderen. Wij moedigen de bisschoppenconferenties aan om op regionaal niveau samen te werken om een cultuur van permanente vorming te creëren, gebruikmakend van alle beschikbare middelen, inclusief de ontwikkeling van digitale mogelijkheden.
- l) Alle geleidingen van het volk van God moeten vertegenwoordigd zijn in de vormingsprogramma's voor het gewijde ambt, zoals eerder gevraagd in vorige synoden. Het is van cruciaal belang om vrouwen hierbij te betrekken.
- m) Er moeten adequate normen en processen worden toegepast bij de selectie van kandidaten voor het gewijde ambt, om te waarborgen dat aan de vereisten voor het propedeutische programma voor seminaristen wordt voldaan.
- n) De opleiding van gewijde ambtsdragers moet worden georganiseerd op een manier die in overeenstemming is met een synodale Kerk in de verschillende lokale contexten. Dit houdt in dat kandidaten voor het ambt, voordat zij specifieke wegen inslaan, een echte, zij het initiële, ervaring hebben met het leven in een christelijke gemeenschap. De opleiding mag geen kunstmatige omgeving creëren die gescheiden is van het gewone leven van de gelovigen. Door de vereisten van de vorming voor het ambt te behouden, kunnen we een authentieke geest van dienstbaarheid aan het volk van God bevorderen in de prediking, in de viering van de sacramenten en in de naastenliefde. Dit kan een herziening vereisen van de *Ratio Fundamentalis* voor priesters en permanente diakens.
- o) Ter voorbereiding van de volgende sessie van de vergadering, wordt het aanbevolen om een raadpleging te organiseren van degenen die verantwoordelijk zijn voor de initiële en voortgezette vorming van priesters. Het doel is om te evalueren hoe het synodale proces wordt ontvangen en om veranderingen voor te stellen die nodig zijn om de uitoefening van het gezag te bevorderen in een stijl die past bij een synodale Kerk.

15. Kerkelijke onderscheiding en open vragen

Gemeenschappelijke punten

- a) De ervaring van het gesprek in de Geest was verrijkend voor alle deelnemers. We waardeerden vooral de communicatiestijl, waarbij de vrijheid van meningsuiting en het luisteren naar elkaar centraal stonden. Dit voorkwam dat we te snel overgingen tot een debat gebaseerd op het herhalen van onze eigen standpunten zonder eerst te luisteren naar de redenering die het standpunt van de anderen ondersteunt.
- b) Deze basishouding biedt een gunstig kader voor het verdiepen van controversiële kwesties binnen de Kerk, zoals de antropologische gevolgen van digitale technologieën en kunstmatige intelligentie, het vraagstuk van geweldloosheid en zelfverdediging, kwesties die verband houden met het ambt, onderwerpen gerelateerd aan lichamelijkeheid en seksualiteit, en vele andere.
- c) Om authentieke kerkelijke onderscheiding op deze en andere gebieden te bevorderen, is het essentieel om, in het licht van het Woord van God en het leergezag, een breder informatiekader en een diepgaandere reflectie te integreren. Om te voorkomen dat we vervallen in het herhalen van stereotype formuleringen, is het noodzakelijk ons te confronteren met de inzichten van de mens- en sociale wetenschappen, evenals met filosofische en theologische reflecties.
- d) Er is nood aan verdere reflectie over de relatie tussen liefde en waarheid en de impact daarvan op tal van controversiële kwesties. Deze relatie, alvorens ze een uitdaging vormt, is in feite een genade die voortvloeit uit de christologische openbaring. Jezus heeft immers de belofte uit de psalmen vervuld: *Waarheid en liefde omhelzen elkaar, recht en vrede begroeten elkaar met een kus. Trouw bloeit uit de aarde op, recht ziet uit de hemel toe* (cf. Ps 85,11-12).
- e) Verschillende passages uit het Evangelie tonen hoe Jezus mensen ontmoet in de unieke context van hun levensverhaal en situatie. Hij laat steevast vooroordelen of etiketten achter zich om een authentieke relatie aan te gaan waarin Hij zich volledig engageert, zelfs ten koste van misverstanden en afwijzing. Jezus luistert altijd naar de hulpkreten van mensen in nood, zelfs als deze niet expliciet worden geuit. Hij verricht handelingen die liefde uitdragen en vertrouwen herstellen. Door zijn aanwezigheid maakt Hij nieuw leven mogelijk: wie Hem ontmoet, ondergaat een transformatie. Dit gebeurt omdat de waarheid die Jezus belichaamt, geen abstract idee is, maar de aanwezigheid van God onder ons. En de liefde waarmee Hij handelt, is niet zomaar een emotie, maar de gerechtigheid van het Rijk Gods die de geschiedenis verandert.
- f) De moeilijkheden die we ondervinden bij het vertalen van deze duidelijke evangelische visie naar pastorale keuzes, getuigen van ons onvermogen om het Evangelie waar te maken. Ze herinneren ons eraan dat we mensen in nood alleen kunnen ondersteunen door onze eigen bekering, zowel op persoonlijk als gemeenschappelijk vlak. Als we de leer strikt veroordelend toepassen, verraden we het Evangelie; als we goedkope barmhartigheid beoefenen, dragen we Gods liefde niet uit. De eenheid van waarheid en liefde vereist dat we de lasten van anderen dragen en ze zelfs tot de onze maken, zoals dat gebeurt tussen echte broeders en zusters. Deze eenheid kan alleen bereikt worden door geduldig de weg van begeleiding te bewandelen.
- g) Bepaalde onderwerpen, zoals genderidentiteit en seksuele geaardheid, levensbeëindiging, complexe huwelijksituaties en ethische kwesties rond artificiële intelligentie, roepen controverse op, zowel in de samenleving als binnen de Kerk, omdat ze nieuwe vragen oproepen. Soms zijn de antropologische categorieën die we hebben ontwikkeld, ontoereikend om de complexiteit van de elementen die naar voren komen uit ervaring of wetenschappelijke kennis

te omvatten en vereisen ze meer precisie en verder onderzoek. Het is van cruciaal belang om voldoende tijd te nemen voor deze reflectie en onze beste energie erin te steken, zonder toe te geven aan simplistische oordelen die schadelijk zijn voor individuen en voor het lichaam van de Kerk. Veel richtlijnen die al door het kerkelijke leergezag zijn gegeven, moeten nog worden vertaald naar de pastorale praktijk. Zelfs waar verdere verduidelijking nodig is, wijst het gedrag van Jezus, verinnerlijkt in gebed en bekering van hart, ons de weg vooruit.

Ter overweging

- h) We erkennen de noodzaak van verdere kerkelijke reflectie over de oorspronkelijke verwevenheid van liefde en waarheid, die voortvloeit uit de christologische openbaring, om een kerkelijke praktijk te waarborgen die trouw blijft aan deze inspiratie.
- i) We moedigen experts in diverse kennisgebieden aan om een spirituele wijsheid te ontwikkelen, zodat hun expertise een echte kerkelijke dienst wordt. In deze context betekent synodaliteit de bereidheid om samen na te denken in dienst van de zending, vanuit diverse benaderingen, maar altijd met een gemeenschappelijk doel voor ogen.
- j) We hebben vastgesteld dat er een behoefte is aan reflectie over het creëren van de voorwaarden die theologisch en cultureel onderzoek mogelijk maken, dat vertrekt van de dagelijkse ervaring van het heilige volk van God en zich ervan ten dienste stelt.

Voorstellen

- k) We stellen voor om initiatieven te ontwikkelen die een gezamenlijke onderscheiding mogelijk maken over controversiële leerstellingen, pastorale en ethische kwesties, in het licht van het Woord van God, de kerkelijke leer, de theologische reflectie en de waardering van de synodale ervaring. Dit kan worden bereikt door diepgaande discussies te voeren tussen deskundigen met diverse vaardigheden en achtergronden, binnen een institutionele setting die de vertrouwelijkheid van het debat waarborgt en openhartige discussie bevordert. Waar nodig moeten ook mensen worden ingeschakeld die direct betrokken zijn bij de controverses die aan de orde zijn. Dergelijke initiatieven moeten opgestart worden vóór de volgende synodale sessie.

16. Naar een luisterende en begeleidende Kerk

Gemeenschappelijke punten

- a) ‘Luisteren’ is een uitstekende omschrijving van de intense ervaring van de eerste twee jaar van het synodale proces en van het werk van de vergadering. Dit luisteren was zowel geven als ontvangen. Luisteren is een diepmenselijke realiteit, een dynamiek van wederkerigheid waarin iedereen iets bijdraagt aan de weg van de ander en tegelijkertijd iets ontvangt voor zijn of haar eigen weg.
- b) Uitgenodigd worden om te spreken en beluisterd te worden in de Kerk en door de Kerk, was een intense en onverwachte ervaring voor velen die hebben deelgenomen aan het synodale proces op lokaal niveau. Dit geldt in het bijzonder voor hen die lijden onder vormen van marginalisering binnen de Kerk en de samenleving. Het daadwerkelijk gehoord worden is een bevestiging en erkenning van iemands eigen waardigheid. Het is een effectieve manier om individuen en gemeenschappen te betrekken.

- c) Jezus centraal stellen in ons leven vraagt om een zekere mate van zelfverloochening. In dit perspectief betekent luisteren de bereidheid om jezelf te 'decentraliseren' om ruimte te maken voor de ander. We hebben dit ervaren in de dynamiek van het gesprek in de Geest. Het is een veeleisende ascetische oefening die iedereen dwingt om de eigen beperkingen en partijdigheid van het eigen standpunt te erkennen. Dit opent de mogelijkheid om te luisteren naar de stem van de Geest van God die zelfs buiten de grenzen van de kerkgemeenschap spreekt en die een weg van verandering en bekering kan initiëren.
- d) Luisteren heeft een christologische betekenis: het houdt in dat we de houding van Jezus aannemen ten opzichte van de mensen die Hij ontmoette (cf. Fil 2,6-11). Het heeft ook een kerkelijke waarde, want het is de Kerk die luistert, doorheen de handelwijze van gedoopte mensen die niet in eigen naam handelen, maar in naam van de gemeenschap.
- e) Tijdens het synodale proces heeft de Kerk vele mensen en groepen ontmoet die ernaar verlangden om gehoord en begeleid te worden. In de eerste plaats waren dat de jongeren. Hun vraag om erkenning en begeleiding was zowel tijdens de synode van 2018, die specifiek aan hen was gewijd, als tijdens deze bijeenkomst, zeer duidelijk hoorbaar. Onze vergadering bevestigde het belang van een voorkeursoptie voor jongeren.
- f) Het is van cruciaal belang dat de Kerk met de grootst mogelijke zorg en empathie luistert naar de stem van slachtoffers en overlevenden van seksueel, spiritueel, financieel, institutioneel, machts- of gewetensmisbruik door leden van de clerus of personen in kerkelijke functies. Het authentiek luisteren is een wezenlijk onderdeel van de weg naar genezing, berouw, gerechtigheid en verzoening.
- g) De vergadering betuigt haar betrokkenheid en steun aan allen die zich eenzaam voelen vanwege hun trouw aan de traditie en het leergezag van de Kerk op het gebied van huwelijk en seksuele ethiek, waarin zij een bron van leven zien. De christelijke gemeenschappen worden aangemoedigd om bijzonder dicht bij deze mensen te staan, hen aandachtig te beluisteren en hen te begeleiden in hun engagement.
- h) Mensen die zich door de Kerk gemarginaliseerd of uitgesloten voelen vanwege hun huwelijkssituatie, identiteit en seksualiteit, verlangen op diverse manieren ook om gehoord, begeleid en in hun waardigheid verdedigd te worden. Tijdens de vergadering was er een diepgaand gevoel van liefde, barmhartigheid en compassie voor degenen die zich door de Kerk gekwetst of verwaarloosd voelen. Zij zoeken een plek waar ze zich 'thuis' kunnen voelen en veilig zijn, waar er naar hen geluisterd wordt en ze gerespecteerd worden, zonder angst voor veroordeling. Luisteren is een voorwaarde om samen op zoek te gaan naar Gods wil. De vergadering benadrukt dat christenen de waardigheid van ieder mens altijd moeten respecteren.
- i) Mensen die lijden onder diverse vormen van armoede, uitsluiting en marginalisering in onze samenlevingen waar de ongelijkheid onverbiddelijk toeneemt, wenden zich tot de Kerk voor een luisterend oor en begeleiding. Door naar hen te luisteren kan de Kerk hun levensomstandigheden begrijpen, zich actief aan hun zijde scharen en door hen geëvangeliiseerd worden. We willen iedereen bedanken en aanmoedigen die zich inzetten voor het luisteren naar en begeleiden van mensen in de gevangenis, die vooral behoefte hebben aan het ervaren van de barmhartige liefde van de Heer en aan het gevoel van verbondenheid met de gemeenschap. In naam van de Kerk actualiseren zij de woorden van de Heer: *Ik zat gevangen en jullie kwamen naar Mij toe* (Mt 25,36).
- j) Veel mensen ervaren een eenzaamheid die soms overgaat in een gevoel van verlatenheid. Senioren en zieke mensen zijn vaak onzichtbaar in de samenleving. We moedigen parochies en

christelijke gemeenschappen aan om hen nabij te zijn en naar hen te luisteren. Werken van barmhartigheid, geïnspireerd door de woorden van het Evangelie: *Ik was ziek en jullie bezochten Mij* (Mt 25,36), hebben een diepe betekenis voor de betrokken personen en dragen bij aan de onderlinge verbondenheid binnen de gemeenschap.

- k) Ten slotte wil de Kerk naar iedereen luisteren, niet alleen naar degenen die heel gemakkelijk hun stem kunnen laten horen. In sommige regio's kunnen culturele en maatschappelijke factoren het voor specifieke groepen, zoals jongeren, vrouwen en minderheden, moeilijker maken om vrijuit te spreken. Dit geldt ook voor mensen die leven onder onderdrukkende en dictatoriale regimes. Hetzelfde kan gebeuren binnen christelijke gemeenschappen wanneer de gezagsuitoefening eerder onderdrukkend dan bevrijdend is.

Ter overweging

- l) Luisteren vereist een onvoorwaardelijke aanvaarding, maar dit betekent niet dat we de evangelische boodschap moeten opofferen of een bepaalde mening of standpunt moeten goedkeuren. Jezus opende nieuwe perspectieven voor de mensen naar wie Hij onvoorwaardelijk luisterde. Om het Goede Nieuws te delen met degenen die we ontmoeten, worden we geroepen om hetzelfde te doen.
- m) Basisgemeenschappen of kleine christelijke gemeenschappen zijn wijdverspreid in veel delen van de wereld. Ze stimuleren de praktijk van luisteren, zowel door als onder gedoopten. We worden geroepen om hun potentieel te versterken, door te onderzoeken hoe we het kunnen aanpassen aan stedelijke contexten.

Voorstellen

- n) Hoe kunnen we een meer gastvrije Kerk worden voor degenen die zich buitengesloten voelen? Luisteren en ondersteunen zijn meer dan louter individuele initiatieven; ze vormen een essentieel onderdeel van de kerkelijke praktijk. Daarom moeten ze worden geïntegreerd in de gebruikelijke pastorale planning en operationele structuur van christelijke gemeenschappen op verschillende niveaus, waarbij optimaal gebruik wordt gemaakt van geestelijke begeleiding. Een synodale Kerk moet een luisterende Kerk zijn en dit engagement moet concreet worden gerealiseerd in de praktijk.
- o) We beginnen dit werk niet vanaf nul. Er bestaan al talrijke instellingen en structuren die deze waardevolle taak uitvoeren. Neem bijvoorbeeld het uitgebreide netwerk van Caritas, dat zich inzet voor het luisteren naar en begeleiden van arme en gemarginaliseerde mensen, migranten en vluchtelingen. Daarnaast is er het werk van vele andere organisaties die verbonden zijn aan het godgewijde leven of lekenverenigingen. Het is belangrijk om hun banden met de lokale kerkgemeenschap te versterken, zodat hun activiteiten niet worden gezien als een taak die slechts aan enkelen gedelegeerd is.
- p) Degenen die de dienst van het luisteren en begeleiden in zijn verschillende vormen uitvoeren, hebben een adequate vorming nodig, afgestemd op de doelgroep waarmee zij in contact komen. Ze moeten zich gesteund voelen door de gemeenschap. Gemeenschappen moeten zich ten volle bewust zijn van de waarde van een dienst die namens hen wordt uitgevoerd, en ze moeten de vruchten van dit luisteren kunnen ontvangen. Om deze dienst meer gewicht te geven, wordt voorgesteld een pastorale dienst van luisteren en begeleiden te creëren op basis van het doopsel en aangepast aan de verschillende contexten. De organisatie van deze dienst moet zodanig worden opgezet dat een grotere deelname van de gemeenschap wordt aangemoedigd.

- q) SECAM (*Symposium of the Episcopal Conferences of Africa and Madagascar*) wordt aangemoedigd om de theologische en pastorale onderscheiding over de kwestie van polygamie te stimuleren en om begeleiding te bieden aan mensen in polygame relaties die tot geloof komen.

17. Zending in een digitale omgeving

Gemeenschappelijke punten

- a) De digitale cultuur brengt een fundamentele verandering teweeg in de manier waarop we de werkelijkheid benaderen en ons verhouden tot onszelf, tot elkaar, tot onze omgeving en zelfs tot God. De digitale omgeving transformeert onze leerprocessen, onze perceptie van tijd en ruimte, ons lichaam, onze interpersoonlijke relaties en onze hele denkwijze. Het dualisme tussen echt en virtueel is niet langer toereikend om de realiteit en de ervaringen van ons allemaal te beschrijven, vooral niet van de jongste generatie, de zogenaamde *digital natives*.
- b) Digitale cultuur is niet zozeer een afzonderlijk missioneringsgebied, maar een cruciale dimensie van het getuigenis van de Kerk in de hedendaagse cultuur. Daarom heeft ze een bijzondere betekenis in een synodale Kerk.
- c) Missionarissen zijn altijd met Christus op weg gegaan naar nieuwe horizons, aangemoedigd en voorafgegaan door de Heilige Geest. Nu is het onze verantwoordelijkheid om de huidige cultuur te bereiken op plaatsen waar mensen zingeving en liefde zoeken, inclusief via hun mobiele telefoons en tablets.
- d) We kunnen de digitale cultuur niet evangeliseren zonder haar eerst te begrijpen. Jonge mensen, waaronder seminaristen, jonge priesters en jonge godgewijden, die er vaak een diepgaande en directe ervaring mee hebben, zijn het best geplaatst om de zending van de Kerk in de digitale omgeving uit te dragen. Ze zijn ook in staat om de rest van de gemeenschap, inclusief de herders, te begeleiden bij het vertrouwd raken met de dynamiek ervan.
- e) Binnen het synodale proces illustreren de initiatieven van de *Digitale Synode* (het project *De Kerk luistert naar u*) het potentieel van de digitale wereld vanuit een missionair perspectief. Ze tonen ook de creativiteit en belangeloosheid van degenen die zich hiervoor inzetten, en de noodzaak om deze mensen vorming, begeleiding, mogelijkheden voor collegiale discussie en samenwerking aan te bieden.

Ter overweging

- f) Het internet speelt een steeds grotere rol in het leven van kinderen en gezinnen. Hoewel het enorme mogelijkheden biedt om ons leven te verbeteren, kan het ook schadelijke gevolgen hebben, zoals pesten, desinformatie, seksuele uitbuiting en verslaving. Het is van cruciaal belang dat we nadenken over hoe de christelijke gemeenschap gezinnen kan ondersteunen om ervoor te zorgen dat de digitale ruimte niet alleen veilig is, maar ook spiritueel verrijkend.
- g) Er bestaan talrijke waardevolle en nuttige online-initiatieven vanuit kerkelijke hoek, die uitstekende catechese en geloofsvorming bieden. Helaas zijn er ook sites waar geloofsgerelateerde onderwerpen op een oppervlakkige, gepolariseerde en zelfs haatdragende manier worden behandeld. Als Kerk en als individuele digitale missionarissen hebben we de plicht ons af te vragen hoe we ervoor kunnen zorgen dat onze online aanwezigheid levensgroei bevordert voor degenen met wie we communiceren.

- h) Online apostolische initiatieven overstijgen traditionele territoriale grenzen in hun bereik en reikwijdte. Dit roept belangrijke vragen op over hun regulering en de kerkelijke autoriteit die toezicht houdt.
- i) We moeten ook de implicaties van de nieuwe digitale missionaire grens voor de vernieuwing van bestaande parochie- en diocesane structuren overwegen. Hoe kunnen we in een groeiende digitale wereld voorkomen dat we vast komen te zitten in een mentaliteit die alleen maar probeert te behouden wat we al doen? In plaats daarvan moeten we energie vrijmaken voor nieuwe vormen van zending.
- j) De coronapandemie heeft een golf van pastorale creativiteit online ontketend, die heeft bijgedragen aan het verminderen van de gevolgen van isolement en eenzaamheid, vooral ervaren door oudere en kwetsbare leden van de gemeenschap. Katholieke onderwijsinstellingen hebben ook effectief gebruik gemaakt van online platforms om vorming en catechese te blijven aanbieden tijdens de lockdowns. Het is belangrijk om te evalueren wat deze ervaring ons heeft geleerd en welke blijvende voordelen deze ervaring kan hebben voor de zending van de Kerk in een digitale omgeving.
- k) Veel jongeren, nog steeds op zoek naar schoonheid, hebben de fysieke ruimtes van de Kerk verlaten, waar we hen proberen uit te nodigen, en geven de voorkeur aan online ruimtes. Dit vraagt om nieuwe benaderingen om hen te betrekken en hen vorming en catechese aan te bieden. Dit is een belangrijk aandachtspunt vanuit pastoraal perspectief.

Voorstellen

- l) Wij stellen voor dat kerken niet alleen erkenning, vorming en begeleiding bieden aan degenen die al als digitale missionarissen werken, maar ook actief netwerken tussen hen faciliteren.
- m) Het is van cruciaal belang om samenwerkende netwerken van invloedrijke personen te creëren die ook mensen van andere religies omvatten en zelfs mensen die geen geloof belijden. Deze netwerken zouden zich moeten richten op het samenwerken aan gemeenschappelijke doelen om de waardigheid van de menselijke persoon, gerechtigheid en zorg voor het gemeenschappelijke huis te bevorderen.

18. Participatieorganen

Gemeenschappelijke punten

- a) Als leden van het gelovige volk van God, zijn alle gedoopten medeverantwoordelijk voor de zending, ieder volgens zijn of haar roeping, ervaring en competentie. Iedereen draagt daarom bij aan het bedenken en onderscheiden van stappen om christelijke gemeenschappen en de Kerk als geheel te hervormen. Hierdoor ervaart de Kerk *de heerlijke en troostende vreugde van het evangeliseren*. Synodaliteit, zowel in de samenstelling als in de werking van de organen waarin ze gestalte krijgt, heeft de zending als doel. Medeverantwoordelijkheid, die de zending dient, betekent dat we werkelijk samenkomen in de naam van Jezus. Dit bevrijdt de participatieorganen van bureaucratische beperkingen en wereldse machtsdynamieken, wat het samenkomen vruchtbaar maakt.
- b) In het licht van het recente leergezag, met name *Lumen gentium* en *Evangelii gaudium*, moet deze medeverantwoordelijkheid van allen in de zending het fundamentele criterium zijn dat ten grondslag ligt aan de structurering van christelijke gemeenschappen en van de hele lokale kerk, met al haar diensten, in al haar instellingen, in elk van haar pastorale organen (vgl. 1 Kor 12,4-

31). De terechte erkenning van de verantwoordelijkheid van de leken voor de zending in de wereld mag geen voorwendsel worden om de zorg voor de christelijke gemeenschap uitsluitend aan bisschoppen en priesters toe te vertrouwen.

- c) Het hoogste gezag is dat van het Woord van God, dat elke vergadering van de participatieorganen, elk overleg en elk besluitvormingsproces moet inspireren. Daarvoor is het noodzakelijk dat, op elk niveau, de bijeenkomst haar betekenis en kracht put uit de eucharistie en plaatsvindt in het licht van het Woord van God dat in gebed gehoord en gedeeld wordt.
- d) In een synodale missionaire gemeenschap moeten de verschillende raden voor onderscheiding en besluitvorming samengesteld zijn uit mannen en vrouwen met een apostolisch profiel. Deze individuen onderscheiden zich niet zozeer door hun frequente aanwezigheid in de kerk, maar door hun oprecht evangelisch getuigenis in het dagelijkse leven. Het volk van God is des te meer missionair naarmate het de stemmen kan laten horen van degenen die de zending al beleven door de wereld en haar periferieën te omarmen, zowel in zichzelf als in de participatieorganen.

Ter overweging

- e) In het licht van wat we gedeeld hebben, is het essentieel om ons af te vragen hoe we de participatie aan de verschillende raden kunnen bevorderen, vooral als velen het gevoel hebben dat ze de taak niet aankunnen. Synodaliteit groeit wanneer elk lid betrokken is bij de processen van onderscheiding en besluitvorming voor de zending van de erk. In deze context worden we gesterkt en bemoedigd door vele kleine christelijke gemeenschappen in groeiende kerken, die in een dagelijkse samenhangigheid leven rond het Woord van God en de eucharistie.
- f) Bij de samenstelling van de participatieorganen mogen we de taak die de paus ons in *Amoris Laetitia* heeft toevertrouwd niet negeren. Mannen en vrouwen die in complexe affectieve en echtelijke relaties leven, *kunnen een bijdrage hebben in verschillende kerkelijke diensten. Men moet dus nagaan welke momenteel bestaande vormen van uitsluiting op liturgisch, pastoraal, opvoedkundig en institutioneel vlak kunnen opgeheven worden* (299). De onderscheiding in kwestie verwijst ook naar de uitsluiting van parochiale en diocesane participatieorganen, die in sommige lokale kerken van toepassing is.
- g) In het licht van de evangelische uniciteit van de kerkelijke gemeenschap, rijst de vraag hoe we de consultatieve en stemgerechtigde aspecten van synodaliteit kunnen verweven? Uitgaande van de charismatische en ambtelijke diversiteit van het volk van God, hoe kunnen we de taken van adviseren, onderscheiden en beslissen integreren in de verschillende participatieorganen?

Voorstellen

- h) Gebaseerd op de opvatting van het volk van God als actief subject in de zending van de evangelisatie, stellen wij voor om het bindende karakter van pastorale raden in christelijke gemeenschappen en lokale kerken wettelijk vast te leggen. Het zou ook nuttig zijn om de participatieorganen te versterken, met een adequate aanwezigheid van leken, met erkenning van de rol die zij kunnen vervullen in het onderscheiden van beslissingen, op grond van hun doopsel.
- i) Participatieorganen vormen de eerste instantie waarin de verantwoordingsplicht van degenen die verantwoordelijkheid uitoefenen, in praktijk wordt gebracht. Terwijl wij hen aanmoedigen in hun taak, nodigen wij hen op hun beurt uit om de cultuur van verantwoording afleggen aan de gemeenschap die zij vertegenwoordigen, in praktijk te brengen.

19. Groeperingen van kerken binnen de gemeenschap van de hele Kerk

Gemeenschappelijke punten

- a) De Heilige Geest verdeelt zijn gaven overvloedig voor het algemene welzijn, en daarom zijn wij ervan overtuigd dat elke Kerk, binnen de gemeenschap van de hele kerk, veel te bieden heeft. Als we de Kerk beschouwen als het Lichaam van Christus, begrijpen we gemakkelijker dat de verschillende leden van elkaar afhankelijk zijn en hetzelfde leven delen: *Wanneer één lichaamsdeel pijn lijdt, lijden alle andere mee; wanneer één lichaamsdeel met respect behandeld wordt, delen alle andere in die vreugde* (1 Kor 12,26). Daarom streven we ernaar om de geestelijke houdingen te ontwikkelen die uit deze visie voortkomen: nederigheid en vrijgevigheid, respect en delen. Het is ook belangrijk om bereid te zijn om te groeien in wederzijdse kennis en om de noodzakelijke structuren uit te bouwen zodat uitwisseling van geestelijke rijkdom, missionair discipelschap en materiële goederen een concrete realiteit kan worden.
- b) Het onderwerp van groeperingen van lokale kerken is fundamenteel gebleken voor een volledige uitoefening van synodaliteit in de Kerk. Bij het beantwoorden van de vraag hoe synodaliteit en collegialiteit georganiseerd kunnen worden met betrekking tot groeperingen van lokale kerken, benadrukte de vergadering dat het voor het goede verloop van de eerste fase van het synodale proces belangrijk was dat de kerkelijke onderscheiding door bisschoppenconferenties en continentale bijeenkomsten werd uitgevoerd.
- c) Het synodale proces heeft aangetoond dat de organen die zijn voorzien in het *Wetboek van Canoniek Recht* en het *Wetboek voor de Oosterse Kerken* effectiever functioneren als ze worden begrepen vanuit de lokale Kerken. Het feit dat de Kerk (*Ecclesia tota*) een gemeenschap van kerken is, vereist dat elke bisschop de zorg voor alle kerken (*sollicitudo omnium Ecclesiarum*) ziet en beleeft als een constitutief aspect van zijn ambt als herder van een Kerk.
- d) De eerste fase van het synodale proces benadrukte de beslissende rol van de bisschoppenconferenties en bracht de noodzaak van synodaliteit en collegialiteit op continentaal niveau naar voren. De organen die op deze niveaus actief zijn, dragen bij tot de uitoefening van synodaliteit met respect voor de lokale realiteit en de processen van inculturatie. De vergadering sprak het vertrouwen uit dat het gevaar van uniformiteit en centralisme in het bestuur van de Kerk op deze manier vermeden kan worden.

Ter overweging

- e) Voordat we overgaan tot het creëren van nieuwe structuren, is het essentieel bestaande structuren te versterken en nieuw leven in te blazen. Vanuit een ecclesiologisch en canoniek perspectief is het noodzakelijk om de implicaties te onderzoeken van een hervorming van de structuren die betrekking hebben op groeperingen van kerken, met als doel ze een meer synodaal karakter te geven.
- f) Wat betreft de synodale praktijken van de Kerk van het eerste millennium, zouden we moeten onderzoeken hoe de oude instellingen kunnen worden gerecupereerd in het huidige canonieke wetboek. Bovendien is het belangrijk om na te denken hoe deze instellingen in harmonie kunnen worden gebracht met nieuw gecreëerde instellingen, zoals de bisschoppenconferenties.
- g) Het is noodzakelijk om dieper in te gaan op de leerstellige en juridische aard van de bisschoppenconferenties. Dit omvat ook het erkennen van de mogelijkheid van collegiaal

optreden, zelfs als het gaat om leerstellige kwesties die zich op lokaal niveau voordoen. Dit vereist ook het heropenen van de reflectie op het motu proprio *Apostolos suos*.

- h) De canons die betrekking hebben op bijzondere concilies (zoals plenaire en provinciale concilies) zouden moeten worden herzien. Dit om een grotere deelname van het volk van God mogelijk te maken, naar het voorbeeld van de dispensatie die werd verkregen voor het recente plenaire concilie van Australië.

Voorstellen

- i) We stellen voor om de bestaande structuren van o.a. kerkprovincie of metropolitane zetel, die al voorzien zijn in het kerkelijke wetboek, te versterken als een plaats van gemeenschap voor de lokale Kerken binnen hun grondgebied.
- j) Relevante autoriteiten zouden synodaliteit op regionaal, nationaal en continentaal niveau moeten implementeren, in de lijn van de inzichten die zijn ontstaan met betrekking tot kerkelijke groeperingen.
- k) We stellen voor om, waar nodig, internationale kerkprovincies op te richten. Dit zou niet alleen ten goede komen aan bisschoppen die momenteel geen deel uitmaken van een bisschoppenconferentie, maar ook de gemeenschap tussen kerken over nationale grenzen heen versterken.
- l) In de landen waar de Latijnse ritus wordt gevolgd en waar ook een hiërarchie van de oosters-katholieke kerken bestaat, zou het passend zijn om de bisschoppen van de oosterse kerken op te nemen in de nationale bisschoppenconferenties, met behoud van hun bestuurlijke autonomie zoals vastgelegd in hun eigen kerkelijk wetboek.
- m) Het is noodzakelijk om een canonieke structuur te ontwikkelen voor de continentale bijeenkomsten. Deze structuur moet, met respect voor de eigenheid van elk continent, de participatie van zowel de bisschoppenconferenties als de kerken waarborgen. Ze moeten worden vertegenwoordigd door hun eigen afgevaardigden die de diversiteit van het gelovige volk van God belichamen.

20. Bisschoppensynodes en kerkelijke vergaderingen

Gemeenschappelijke punten

- a) Ondanks dat het 'samen op weg gaan' soms vermoeiend was, voelde de vergadering toch de evangelische vreugde van het volk van God zijn. De voorgestelde vernieuwingen in deze fase van het synodale traject werden over het algemeen positief ontvangen. De meest opvallende veranderingen waren de verschuiving van het vieren van een synode als een gebeurtenis naar een proces, zoals uiteengezet in de apostolische constitutie *Episcopalis communio*. Andere belangrijke veranderingen waren de aanwezigheid van andere leden, vrouwen en mannen, naast de bisschoppen; de actieve aanwezigheid van de broederlijke afgevaardigden; de geestelijke retraites ter voorbereiding van de vergadering; de viering van de eucharistie in de Sint-Pietersbasiliek; de sfeer van gebed en de methode van het gesprek in de Geest en de opstelling van de vergadering in de Paulus VI-zaal.
- b) De bijeenkomst van de bisschoppensynode, die haar expliciet bisschoppelijk karakter behield, maakte de intrinsieke band zichtbaar tussen de synodale dimensie van het leven van de Kerk (de deelname van allen), de collegiale dimensie (de zorg van de bisschoppen voor de hele Kerk)

en de dimensie van het primaatschap (de dienst van de bisschop van Rome, die borg staat voor de gemeenschap).

- c) Het synodale proces was en blijft een tijd van genade die ons bemoedigt. God biedt ons de mogelijkheid om een nieuwe cultuur van synodaliteit te ervaren die het leven en de zending van de Kerk kan sturen. We mogen echter niet vergeten dat het niet voldoende is om structuren van medeverantwoordelijkheid te creëren, als de persoonlijke bekering tot een missionaire synodaliteit ontbreekt. Synodale instanties op alle niveaus verminderen de persoonlijke verantwoordelijkheid van degenen die geroepen zijn om eraan deel te nemen op grond van hun ambt en charisma niet, maar vragen er juist des te meer om.

Ter overweging

- d) De aanwezigheid van andere leden, naast de bisschoppen, als getuigen van het synodale traject werd gewaardeerd. Echter, de vraag blijft onbeantwoord over de impact van hun aanwezigheid, als volwaardige leden, op het episcopale karakter van de vergadering. Sommigen zijn bezorgd dat de specifieke taak van de bisschoppen mogelijk niet goed wordt begrepen. De criteria voor het oproepen van niet-bisschoppelijke leden om deel uit te maken van de vergadering moeten ook worden verduidelijkt.
- e) Er werd verwezen naar ervaringen zoals de Eerste Kerkelijke Vergadering voor Latijns-Amerika en het Caribisch gebied van november 2021, de Organismen van het Volk van God in Brazilië, het Australische Plenaire Concilie. Het blijft een uitdaging om te bepalen en te verdiepen hoe synodaliteit en collegialiteit in de toekomst geïntegreerd kunnen worden, waarbij een onderscheid wordt gemaakt (zonder onnodige scheiding) tussen de bijdrage van alle leden van het volk van God aan de besluitvorming en de specifieke taak van de bisschoppen. De verwevenheid van synodaliteit, collegialiteit en primaatschap moet niet op een statische of lineaire manier worden geïnterpreteerd, maar in een dynamische circulariteit, in een gedifferentieerde medeverantwoordelijkheid.
- f) Als het op regionaal niveau mogelijk is om opeenvolgende stappen te overwegen, zoals een kerkelijke vergadering gevolgd door een bisschoppelijke vergadering, lijkt het passend om te verduidelijken hoe dit kan worden toegepast op de katholieke Kerk als geheel. Hoewel sommigen van mening zijn dat de formule die tijdens deze bijeenkomst is aangenomen aan deze eis voldoet, stellen anderen voor om een kerkelijke vergadering te houden, gevolgd door een bisschoppelijke vergadering om de onderscheiding af te ronden. Er zijn er ook die de rol van de leden van de synodale vergadering liever voorbehouden aan de bisschoppen.
- g) Het is ook noodzakelijk om verder te onderzoeken en te verduidelijken hoe deskundigen uit verschillende disciplines, met name theologen en canonieke juristen, kunnen bijdragen aan het werk van de synodale vergadering en aan de processen van een synodale Kerk.
- h) Er moet worden nagedacht over de impact van internet en mediacommunicatie op de synodale processen.

Voorstellen

- i) Het is noodzakelijk om de synodale processen op alle niveaus van de Kerk te evalueren.
- j) De vruchten van de eerste zitting van de 16de Gewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode moeten worden geëvalueerd.

HET TRAJECT VOORTZETTEN

Waarmee kunnen we het koninkrijk van God vergelijken en door welke gelijkenis kunnen we het voorstellen? (Mc 4,30)

Het woord van de Heer heeft altijd voorrang op elk woord van de Kerk. De woorden van de leerlingen, zelfs die van een synode, zijn slechts een echo van wat Hij zelf zegt.

Om het Koninkrijk te verkondigen, koos Jezus ervoor om in gelijkenissen te spreken. Hij gebruikte beelden om over het mysterie van God te spreken, geworteld in de gewone ervaringen van het menselijke leven: in de natuur, het werkveld, alledaagse gebeurtenissen. Op deze manier liet Hij zien dat het Rijk Gods ons overstijgt, maar dat het ons niet vreemd is. Of we zien het Rijk Gods in de dingen van deze wereld, of we zullen het nooit zien.

In een zaadje dat op aarde viel, zag Jezus zijn bestemming weerspiegeld. Het leek op het eerste gezicht iets zonder waarde of betekenis, voorbestemd om te vergaan, maar toch bezielde met een onstuitbare, onvoorspelbare, paasdynamiek van leven. Deze dynamiek is voorbestemd om leven te geven, om brood te worden voor velen, om eucharistie te worden.

In de huidige cultuur, waarin mensen strijden om de overhand te krijgen en geobsedeerd raken door wat zichtbaar is, wordt de Kerk geroepen om de woorden van Jezus te herhalen en ze opnieuw tot leven te brengen in al hun kracht.

Waarmee kunnen we het koninkrijk van God vergelijken en door welke gelijkenis kunnen we het voorstellen? Deze vraag van onze Heer werpt licht op het werk dat ons nu te wachten staat. In plaats van ons op vele fronten te verspreiden en een efficiënte en procedurele dynamiek te volgen, gaat het erom dat we tussen de vele woorden en voorstellen van dit rapport datgene grijpen wat een klein maar cruciaal zaadje voor de toekomst lijkt. We moeten ons voorstellen hoe we het in de grond kunnen stoppen, zodat het kan rijpen voor het leven van velen. *Hoe zal dat gebeuren*, vroeg Maria zich af in Nazareth (Lc 1,34) nadat ze het Woord had gehoord. Er is maar één antwoord: blijf in de schaduw van de Geest en laat je omhullen door zijn kracht.

Terwijl we vooruitkijken naar de periode tussen nu en de tweede sessie, danken we de Heer voor het traject tot nu toe en voor de genaden waarmee Hij die gezegend heeft. We vertrouwen de volgende fase toe aan de voorspraak van de Heilige Maagd Maria, teken van zekere hoop en troost voor Gods trouwe volk onderweg, en aan die van de heilige apostelen Simon en Judas, wier feest we vandaag vieren.

Adsumus Sancte Spiritus! Wij staan voor U, Heilige Geest!

Rome, 28 oktober 2023, Feest van de heilige apostelen Simon en Judas.

INHOUD

Een synodale Kerk in zending

INLEIDING

DEEL 1 – HET GEZICHT VAN EEN SYNODALE KERK

1. Synodaliteit: Ervaring en verduidelijking
2. Bijeengebracht en gezonden door de Drie-eenheid
3. Toetreden tot de geloofsgemeenschap: christelijke initiatie
4. Mensen in armoede, hoofdrolspelers van de Kerk onderweg
5. Een Kerk *uit alle landen en volken, van elke stam en taal*
6. Tradities van de oosterse kerken en van de Latijnse Kerk
7. Op weg naar christelijke eenheid

PART 2- ALLEMAAL LEERLINGEN, ALLEMAAL MISSIONARISSEN

8. Kerk is zending
9. Vrouwen in het leven en de zending van de Kerk
10. Godgewijd leven, lekenverenigingen en lekenbewegingen: een charismatisch teken
11. Diakens en priesters in een synodale Kerk
12. De bisschop in de kerkelijke gemeenschap
13. De bisschop van Rome in het college van bisschoppen

PART 3 – BANDEN SMEDEN, GEMEENSCHAPPEN OPBOUWEN

14. Een synodale benadering van de vorming
15. Kerkelijke onderscheiding en open vragen
16. Naar een luisterende en begeleidende Kerk
17. Zending in een digitale omgeving
18. Participatieorganen
19. Groeperingen van kerken binnen de gemeenschap van de hele Kerk
20. Bisschoppensynodes en kerkelijke vergaderingen

HET TRAJECT VOORTZETTEN